

Kõik on võimalik!

Kokkuvõte Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programmi
HUKK-AP kogemustest, tegevustest ja tulemustest

Kõik on võimalik!

Kokkuvõte Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programmi
HUKK-AP kogemustest, tegevustest ja tulemustest

Tallinn 2016

Kogumik valmis SA Archimedese noorteagentuuri projekti HuviKoolide Kaasamise ja Arengu Programm (HUKK-AP) raames Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ avatud taotlusvoorst „Noorte- ja noorsootöö-organisatsioonide võime kaasata riskilapsi ja noori on paranenud“. Programmi viivad üheskoos ellu Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium ja Sotsiaalministeerium. Programmi rakendusüksusteks on Eesti Noorsootöö Keskus ning partneriks Norra Kohalike Omavalitsuste ja Regionaalsete Omavalitsuste Liit.

Väljaandja: SA Archimedese noorteagentuur

Koostajad: Kristel Altosaar, Jaan Aps, Evelin Koppel, Reet Kost.

Kaasloojad: Ello Jõepera, Lenel Karu, Kristel Kull, Anna Kuzina, Silvi Laidro, Ülle Laursoo, Tiina Lehtme, Kristel Põhjala, Eve Ormisson, Liis Somelar, Astrid Viik, Uku Visnapuu.

Keeleliselt toimetanud: Kairit Henno

Kujundanud: Tuumik Stuudio OÜ

Trükkunud: Ecoprint AS

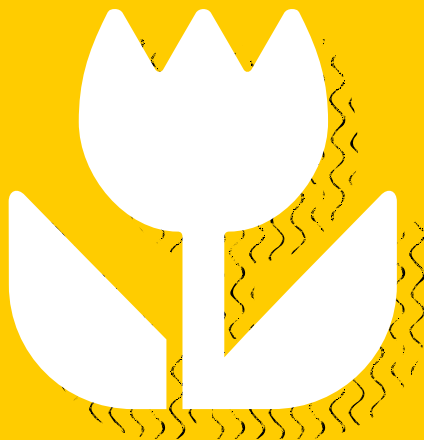
Kogumiku elektrooniline versioon on kättesaadav kodulehel www.mitteformaalne.ee.

Kogumik ei pruugi peegeldada rahastaja või temaga koostööd tegevate organisatsioonide ametlikku seisukohta.

Sisukord

4	Sissejuhatus
6	Kokkuvõte
8	I Huvitegevusest ja kaasamisest
16	II Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programmi tutvustus ja tegevusväli
24	III HUKK-AP mõju-uuringu tulemused: kaasatud noorte arv ja taust
29	IV HUKK-AP mõju-uuringu tulemused: osalenud noortes toimunud muutused
46	V HUKK-AP mõju-uuringu tulemused: osalenud spetsialistide pädevustes ja võrgustikes toimunud muutused
52	VI Olulisemad õppetunnid ja soovitused: millest sõltub vähemate võimalustega noore huvitegevusse kaasamise tulemuslikkus?
60	VII Olulisemad õppetunnid ja soovitused: millest alustada vähemate võimalustega noori kaasates?
63	VIII Olulisemad õppetunnid ja soovitused: mida tähele panna ja arvestada vähemate võimalustega noorte kaasamisel huvitegevusse? Praktikult praktikule
66	IX Olulisemad õppetunnid ja soovitused: kuidas toetada noore õppimist huvitegevuses?
69	Lisa 1 HUKK-AP sekkumisloogika projektipartnerite lõikes
80	Lisa 2 HUKK-AP mõju-uuringu metoodika kirjeldus
83	Peamised terminid
85	Viited ja lisaalugemist

Sissejuhatus

Huvihariduse kõige tähtsam eesmärk on säilitada huvi elu vastu.

Aarne Saluveer

Huvitegevus pakub noortele rohkelt võimalusi omandada eluks vajalikke oskusi ja omadusi, nagu eneseväljendus ja julgus, koostöö tegemine ja probleemide lahendamine, loovus ja ettevõtlikkus. Huviringis õpitu toetab koolis saadud teadmisi, mis koos loovadki eeldused noore igakülgeks arenguks. Seal kohtub noor sarnaste huvidega eakaaslastega ja leiab tihti ideid ka elukutse valikuks. Ringitegevuses osalemine aitab tal sotsialiseeruda ja luua kogukonnaga tihedam side. Sellest koosolemise ja -avastamise kogemusest saavad kasu kõik: õpitakse märkama inimeste erinevusi ja nendega arvestama ning mitmekesisust hindama. Huvitegevuse suurt väärtust kinnitab ka uuring „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga“ (2016), milles osalenud arvasid, et uusi teadmisi omandatakse kõige mõjusamalt just huvikoolis.

Paraku ei saa sugugi kõik soovijad osa neid innustavast huvitegevusest: eri uuringute andmetel jääb kõrvale vähemalt kümnendik noori.^{1,2} Viidatud allikad nimetavad ka põhjused, miks noored – sealhulgas vähemate võimalustega noored – huvitegevuses ei osale. Põhitakistused on piirkondlikud erinevused huvitegevuse kättesaadavuses, mitmekesisuses ja kvaliteedis, lühidalt öeldes ei pruugi kodukohas olla noore huvi vastavat põnevat tegevust. Kõrvalejäämine võib olla seotud ka perekondlike ja majanduslike võimalustega, noore enda motivatsiooninappusega ning erivajadustega noorte puhul ka ringi toimumiskohale füüsilise ligipääsu puudumisega. Samavõrd oluliseks põhjuseks peetakse seda, et noorte juhendajad ei ole saanud väljaõpet eri sihtrühmadega töötamiseks ja uute noorte kaasamiseks.

Teadvustades takistusi ning soovides kaasa aidata sellele, et huvitegevus Eestis vastaks rohkem noorte vajadustele ja huvidele, oleks avatum ja kaasaks erineva taustaga noori, viidi aastatel 2014–2016 SA Archimedese noorteagentuuri algatusel ellu ulatuslik huvitegevust puudutav projekt Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programm (edaspidi: HUKK-AP), milles osales 80 partnerit.

Projekt HUKK-AP esitas huvihariduses tegutsejatele mõnetise väljakutse. Traditsioonilisus on ühelt poolt hea, tähendades kestlikkust ja kvaliteeti, teiselt poolt ei ole aga harjumuspärase kõrval alati lihtne luua uusi lahendusi. Projekti jooksul otsiti vastuseid küsimustele, kas huvitegevuse pakujad on valmis tegelema seni kaasamata sihtrühmadega ja kas tulemuste kõrval võiks sama tähtis olla ka protsess. Paratamatult tähendab see senise tegevuse hindamist, eri asutuste ja isikute koostööd ning ka oma hirmude analüüsi.

Kogumik annab projektist põhjaliku ülevaate. See hõlmab juhendajate ja osalejate kogemuslugusid, loodud ja järeleproovitud võtete näiteid ning soovitusi selle kohta, kuidas teha huvitegevuses osalemine võimalikuks kõigile Eesti noortele, kes seda soovivad. Lugeda saab tulemustest, muu hulgas sellest, kuidas huvitegevuses osalemine mõjutas noori ja projektikogemus noortega töötanud spetsialiste. Samuti aitab kogumik kaasa mõelda teemal, kuidas huvitegevuse kaudu veelgi paremini toetada noore õppimist.

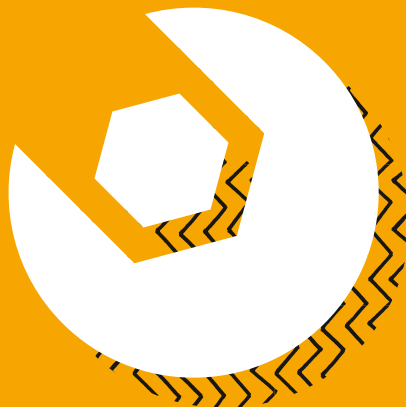
Jagame teiega projektiosaliste veendumust, et kõik on võimalik!

Head lugemist!

1 Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga. (2016). Lõppraport. Ernst & Young Baltic AS.

2 Noored ja noorsootöö. Noorteseire aastaraamat 2011 // Erivajadustega noored. Noorteseire aastaraamat 2014/2015 // Huviharidus ja huvitegevus – hetkeseis ning tulevikuplaanid. Reelika Ojakivi ettekanne inspiratsioonipäeval „Kõik on võimalik! Huviharidus päästab maailma“ (31.03.16).

Kokkuvõte

Projekt HUKK-AP pakkus huvitegevuse korraldajatele võimaluse välja töötada lahendusi, mis senisest enam toetavad vähemate võimalustega noorte osalemist huvitegevuses.

Projekti raames loodi SA Archimedese noorteagentuuri, Pärnu ja Tartu linnavalitsuse, MTÜde VitaTiim, Urban Style ja nende 59 kohaliku partneri ning arenguprogrammis osalenud 16 huvitegevustiimi koostöös uusi tegevusvorme ja lähenemisi noorte kaasamiseks. Sealjuures koolitati huvitegevuse juhendajaid ja noorsootöö korraldajaid. Oluline osa projekti tegevustest oli suunatud otse noortele vanuses 7–17 eluaastat, kes eri põhjustel (tervislik seisund, puue või hariduslik erivajadus, geograafilised ja sotsiaalmajanduslikud piirangud) ei olnud huvitegevustes seni osalenud. Samuti loodi projekti ja huvitegevuse mõju hindamise töövahend.

Projekti kaudu saavutati järgmised olulised tulemused.

- Huvitegevustes osales 3231 vähemate võimalustega noort, nendest 1806 käis huviringis regulaarselt. Osalenute puhul saab esile tuua muutusi nii hoiakutes, teadmistes, oskustes kui ka käitumises. Nad muutusid enesekindlamaks, algatusvõimelisemaks, õppisid keskendumaja paremini suhtlema ning koostööd tegema. Samuti arenesid nende huvialaga seotud oskused ning paranes õppeedukus.
- Loodi 69 uut piirkondlikku huviringi just selle siht-rühma vajadusi arvestades: jalgpallitreening, maaliring, teatristudio, loodusring, automodelism, tantsutunnid, fotoring, kitarrimäng, mototrenn, luulering, piljardi-klubi, meremeeste klubi, käsikellade ring jpm.
- Loodi uusi huvitegevusmudeleid ja katsetati lähenemisi, mida varem ei olnud projekti piirkondades kas üldse või nii suures mahus kasutatud. Näiteks kaasati hariduslike erivajadustega noori tavapärastesse huviringidesse ning nad said osaleda spetsiaalselt neile loodud väikegruppides või individuaalõppetunnis. Eraldatumates piirkondades elavate noorteni jõuti mobiilse huvikooli abil.
- Kaasati ja nõustati 442 lapsevanemat, mis osutus töös noortega ülimalt oluliseks. Lapsevanemal on tähtis roll selles, kas noor jõuab huvitegevuseni ja kas ta hakkab selles regulaarselt osalema.
- Koolitus- ja mentorlustegevuses osales 1647 noortega töötavat spetsialisti, mis on aidanud kaasa mõtteviisi muutusele huvitegevussüsteemis ning vähemate võimalustega noorte kaasamine on järjest loomulikum igapäevatöö osa.

I Huvitegevusest ja kaasamisest

Huvitegevuse mõtet otsimas³

Peatume alustuseks huvitegevuse mõttel. Mis on huvihariduse missioon ning kas ja kuidas see tegelikkuses täitub?

Umbes nii nagu ühes Eesti menufilmis kunagi öeldi, et see saar ei olegi õieti saar... sain aru, et see minu keraamikaring ei olegi tegelikult keraamikaring. Huviharidus on sfäär, millel on oluliselt laiemad eesmärgid, seosed ja mõjud.

Meetodimessil osaleja

Meetodimessi kuulajatel paluti teha väike mõtteharjutus: panna ühe minuti jooksul kirja kolm asja, mida huvitegevuse abil tahetakse noorele elukohvrissi kaasa pakkida. Osalejate esimesed välja hõigatud vastused kõlasid: usk endasse, oskus ja tahe teistega arvestada, viisakus, enesekehtestamine ja teadlikkus, elurõõm, kohanemisvõime, hoolivus, õpihuvi.

Vaevalt küll oskaksite nende vastuste põhjal arvata, mida pidas oluliseks noorte meresportitreener Ida-Virumaalt, mida loodusmaja direktor väikelinnast või töötubade juhendaja pealinnas tegutsevast animatsiooni huvikoolist. Kõigis neis vastustes kõlas huvitegevuse tuum: elus vajalikud teadmised, võimalus omandada inimeseks kasvamisel vajalikud oskused ja hoiakud aine- ja erialaüleselt. Just neid aspekte käsitasid meetodimessil osalejad oma töö kandetaladena.

Samamoodi mõtestab seatud sihti huviharidusstandard, mille järgi on huvihariduse ülesandeks luua võimalusi isiksuse mitmekülgsuse arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.⁴

Sama dokument kirjeldab huvihariduse korraldamise põhimõtteid, ülesandeid ja annab viiteid sellistele noortevaldkonna nurgakividele nagu mitteformaalne õpe ja võtmepädevused. Näiteks peab huviharidus põhinema

noorte vabal tahtel ja olema õppijakeskne, arendama loovust, sotsiaalseid oskusi ning oskust õppida.

Sellise, lapse ja noore üldise arengu toetamisele kesken-
dunud filosoofia taustal on huvihariduse tegevusväli siiski mõneti spetsiifiline, nii et kohati võib paista, justkui oleks huvihariduse peasihiks hoopis noorte erialaste oskuste areng. Huviharidus kui ametiks ette valmistav õpe lähtub ideest, et spordi, tehnika, looduse, muusika, kunsti või muude hobidega tegelemise kaudu kinnistub noore erialavalik ja selgineb edasine karjääriperspektiiv. Kahtlemata on huviharidusel selles oluline roll, ent see pole kaugeltki ainus võimalik vaatenurk.

Hobidega tegelemine tõstab noore teadlikkust iseendast ning annab kindlama aluse langetada otsus tulevase eriala valikul. Samuti võivad just huvitegevuse kaudu omandatud kogemused ja pädevused osutada kaaluks tööle kandideerides, näiteks kui sattuda konkureerima kellegagi, kel seda laadi kogemusi pole või kes ei oska esile tuua nende kasulikkust. Karjääriarengutele võib kaasa aidata ka huviringis loodud suhtevõrgustik.

Nõnda sisaldab huvitegevus palju enam, kui esmapilgul paistab.

Treenerina aitan mina oma õpilastel saada paremaks kendor ja saada paremaks inimeseks.

Võtame mõned voorused, nagu julgus, otsustavus, enesekindlus – võtmeküsimus on, kuidas muuta need loomulikuks? Sest hea inimene käitub õigesti instinktiivselt, loomulikult, ilma et ta peaks teatud hetkel läbi tegema keerulise moraalse kalkultatsiooni, kuidas käituda.

Võitluskunste õpe seisneb kordavas praktikas ning selle kaudu treenitakse kaugeltki mitte ainult inimese keha, vaid ka tema loomust ja olemust. Nii sepiatab võitluskunst inimese karakterisse – ja see kehtib tegelikult enamikus spordialades – hulgaliselt muud kui vaid füüsilisi aspekte. Näiteks õpitakse kaotama. Arenedes jõuab kohale, et probleem ei ole vastane. Jah, temast peab jagu saama, aga selleni jõudmiseks tuleb tegeleda iseendaga.

3 Peatükk tugineb Ülly Enni kokkuvõtval artiklil „Kaasavast huviharidusest. Huviharidust kaasates“, mis kirjutati 27. –28. 11.2014 toimunud huvihariduse meetodimessi põhjal.

4 Riigi Teataja Lisa 2007, 27, 474.

Mina näen siin peegeldust sellele, kuidas saada paremaks inimeseks: ei ole võimalik muuta teisi, aga iseenast on. Teatud laadi käitumismustrid lihtsalt kujunevad osaks inimese olemusest ja ta ei pea mõtlema selle peale, kas ta on nüüd julge või enesekindel või veel midagi. Ta kas on seda või ei ole. Kuidas selliseks saada? Tuleb käituda julgelt ja otsustavalt jälle ja jälle ja jälle. Kui nii teed, siis ühel hetkel selliseks ka muutud.

Tarmo Jüristo meetodimessi õpikojas oma tööst kendentreenerina

Iseküsimus on, kas juhendajad mõtestavad samamoodi kõiki huvitegevusi. Kas nad oskavad ja jõuavad silmas pidada sihti ning sellele pühenduda iga oma tundi läbi mõeldes ja andes? Kas paremaks inimeseks kasvamist teadvustavad juhendajad, nende kaudu noored ise ja nende lähikondsed? Kas seda seisukohta jagab ühiskond tervikuna?

Ega ma iga päev ju mõtle, kas see minu väike eesmärk tänaseks tunniks ikka istub sinna suurde pilti. Veendu, et kõik see, mida teed, oleks kooskõlas eesmärgiga! Pidev analüüs, meeldetuletus ja mõtestamine endale ja õpilastele – see on see taasleitnud teadmine, mille täna värskena kaasa võtan.

Meetodimessil osaleja kommentaar

Mõtetest tegudeni ehk kaasava huvitegevuse praktikast

Küsimus, kas huvitegevus peab olema kaasav ja mil määral, on suuresti seotud sellega, mis rolli me usume seda täitvat. See küsimus kerkib esile vaid siis, kui uskuda, et huvitegevus aitab parandada noorte heaolu nende tegelikke vajadusi arvestades.

Teistest noorsootöötajatest vähem puutuvad huvikoolide töötajad kokku õpiraskustega ja koolist väljalangemise ohus õpilaste ning käitumisraskustega noortega.⁵

Huviharidusstandard sätestab muu hulgas, et kõiki noori koheldakse võrdselt ja õpe tugineb noorte individuaalsetele erinevustele.⁶ Ehkki tõdemus, et teatud sihtgrupid jõuavad huvikooli märksa vähem, pärineb juba hulk aega tagasi tehtud uuringutest, iseloomustab huvihariduse praktikat paraku veel praegugi suhteliselt kõrge lävepakk. Järgnevalt uurimegi neid trepiastmeid, mis võiksid sellest üle aidata.

Kaasavat, muu hulgas huviharidust hõlmavat noorsootööd on defineeritud järgmiselt: kõigi noorte aktiivset, võrdväärset osalust soodustav ja toetav mõtestatud ning teadlik tegevus, millega kaasatakse erivajadustega ja vähemate võimalustega noored igapäevasesse noorsootöösse.⁷ Tulemuslik kaasamine eeldab professionaalset tegutsemist ja vastavaid pädevusi.

Kokkuvõtlikult: lahenduseks on protsessipõhine, noore vajadustele, arengule ja senistele saavutustele tuginev teadlikult kavandatud ja toetatud tegevus, mille puhul on kesksel kohal noort innustav tagasiside.

Ühe vaate vähemate võimalustega noorte kaasamise arusaamale on pakkunud tantsutreenerid Mari Venski ja Kairi Jerlov tantsukoolist JJ-Street. Nad kujutavad oma tööd järgmiste etappidena:

Juhendajad rõhutavad, et nende tantsukoolis ei piirdu

noorte kaasamine treeningutega. Kõik üritused ja laagrid on

5 Murakas, R. (toim.) (2010). Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. Uuringu kokkuvõte. Lk 132.

6 Riigi Teataja Lisa 2007, 27, 474; § 2 ja 4.

7 Enn, Ü. (2013). Kaasav noorsootöö – mõistetest ja tähendustest. Ja sellest, mis tähendus on kaasaval noorsootööl. Rmt: Kaasava noorsootöö käsiraamat. Lk 24.

noorte endi korraldatud ning toetavad seega nende oskuste arengut märksa laiemalt kui tantsuliselt: ettevõtlikkus, projektijuhtimine, meeskonnatöö oskused, kujundamine, fotograafia, veebihaldus, avalikud suhted jpm. Seda laadi kaasamise juures on oluline luua noorega individuaalne kontakt, selgitada välja tema huvid ja vajadused, püstitada neile tuginedes eesmärgid ja toetada distsipliini selleks, et saavutada oodatud tulemus.

Protsessipõhise lähenemise kohta pakub huvitava mõttekäigu Uku Talmar. Ta ütleb, et nii haridus kui ka arvutimängud on kellegi disainitud süsteemid ja me teame, et ühel juhul võib olla raske noort ligi meelitada ning teisel juhul teda eemale saada – mida oleks neil valdkondadel teineteiselt õppida? Kui selge peab olema eesmärk või kui kerge või raske peab ülesanne olema selleks, et osalejat järjepidevalt köita? Kuidas tulla toime huvihariduse sageda probleemiga – õppija huvi ja motivatsiooni halvava rutiini tekkimisega?

Huvihariduse suurim probleem on see, et ühed lähevad kogu aeg eest ära! Kuidas sa õpetajana teed seda, et huvi säiliks ka sellel, kes kunagi tippu ei jõua?

Aarne Saluveer oma ettekandes meetodimessil

Just see Aarne Saluveeri küsimus on vähemate võimalustega noorte kaasamise aspektist eriti aktuaalne, kuivõrd noore jaoks võib juba milleski püsivalt osalemine olla omaette väljakutse, rääkimata oskuste arengust (vähemasti mõne aja vältel). Uku Talmari sõnutsi on mänguteoorias kesksel kohal voog, kulgemine (ingl *flow*) – mäng peab olema haarav ja eri tasandite kaudu liikuma mängija arenguga kaasa. Huvitegevuses peaks olema täpselt samamoodi. Ometi keskendutakse ringitegevuses sageli liiga palju juhendamisele ja tulemustele, suretades noorte elevust ja osaluslust. Sarnaselt mänguga on ka (huvi)tegevuses eduelamus seotud tagasisidega. Seetõttu tuleks palju enam pöörata tähelepanu sellele, kuidas toetada noori sisulise, motiveeriva tagasisidega.

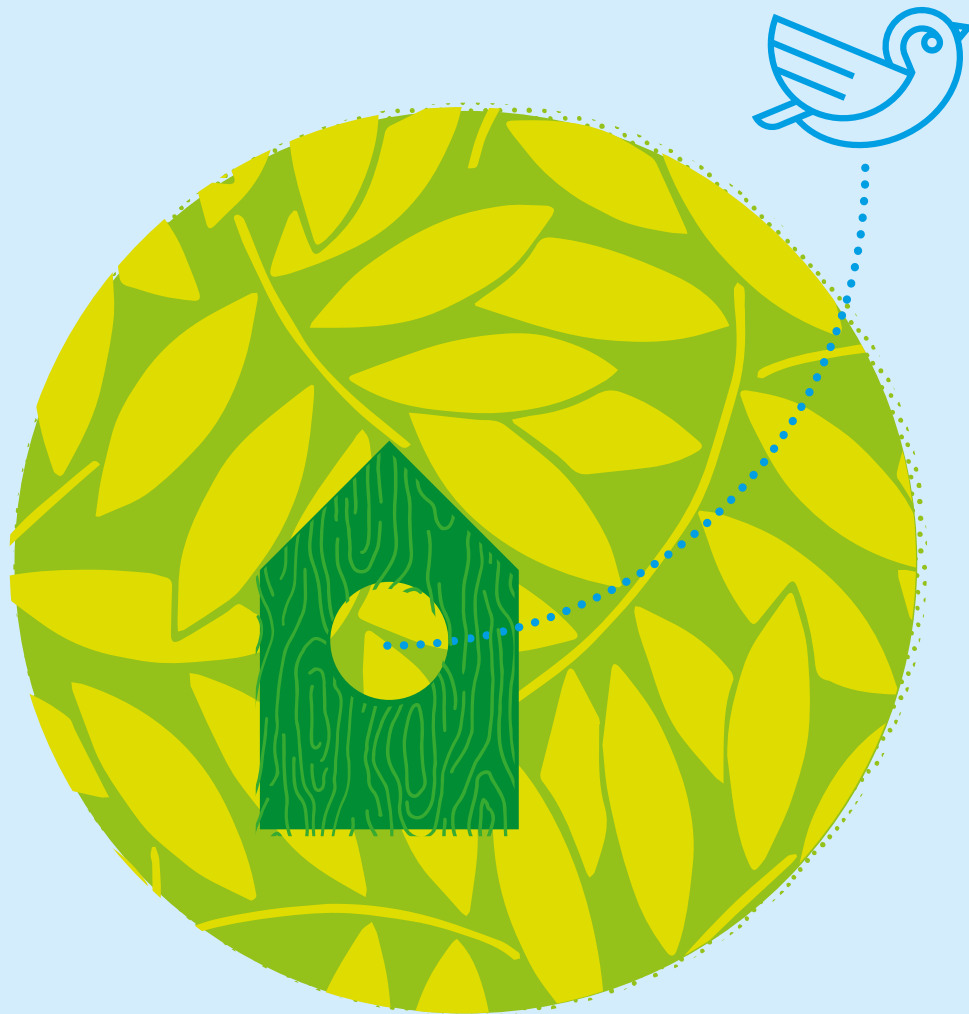
Mäng suurendab motivatsiooni õnnestuda ja vähendab kaotuskibedust – see on üks neist aspektidest, mida Eesti haridussüsteem võiks mängukontseptsioonist ehk kõige rohkem õppida!

Uku Talmar meetodimessi õpikojas

Nii võib lõpetuseks tõdeda, et kaasav(am) huvitegevus on eelkõige oluline erivajadustega ja vähemate võimalustega noorte vajadusi silmas pidades, loomaks neile võrdseid võimalusi omandada tähendusrikkaid õpikogemusi. Samavõrd oluline on aru saada, et jagatud kogemuse kaudu avardab kaasav huvitegevus kõigi asjaosaliste maailmapilti. Ühise tegevuse najal kogevad noored erinevusi ja harjuvad nendega, õpivad erinevusi märkama, nendega toime tulema ja toetama ka kaaslaste toimetulekut. Selleski mõttes on see suur samm parema maailma poole.

Huvihariduses peame õpetama lastele, kuidas läbi elu huviga lennata. Ja kui juhtub, et satud lennukis istuma suure saksa mehe kõrvale ning tahaks hädaldada, et kuidas ma ära mahun... Elu ongi selline! Kuidas teiste inimestega kohaneda? Ja mõnikord selgub just läbi ühiste huvide, et see ongi see kõige õigem viis üldse!

Aarne Saluveer oma ettekandes meetodimessil

Kadri lugu: sinilindu püüdmas¹

Kadri on õpiraskustega õpilaste seitsmenda klassi tüdruk. Toimetulematus eelmise kooli tavaklassis on tekitanud temas tugeva ebakindluse. Kadri tundub, et peale isa kodust lahkumist ei kaitse teda enam keegi. Ema on mures, aga tööga liiga hõivatud selleks, et Kadri igapäevast julgustavat seltsi pakkuda. Tööd tuleb emal teha mitmel rindel, et end ja kahte last toita ning katta. Kadri sõnul on ema kogu aeg pinges ja väsinud, seetõttu ei ole harvad ka kodused ägedad konfliktid.

Kadri teab, et koolis leidub ikka halvasti ütlejaid, narrijaid, kiusajaid. Maailm tundub trööstitu ja ainsaks kaitseks on terav vasturünnak, kasvõi sörmeküüsi appi võttes.

Ta on ka kogenud, et sõpru saab osta – kui kooli puhvetist kellelegi head ja paremat tuua või selle tarvis raha anda. Ja ärakasutajaid leidub, mis omakorda süvendab tunnet, et „ma ei ole (ilma rahata) midagi väärt“.

Aeg-ajalt käib Kadri nõustaja juures murejutte rääkimas. Harv ei ole ka lepitustegevus, kuna suhted kaaslastega kipuvad vägisi sasipuntraks. Peamine töö temaga seisnebki olukordade, toimunu, juhtunu lahtiseletamises. Madal enesehinnang tahab ikka ja jälle kõrgemaks turgutamist.

Õnnelik juhus viis mind töös tema enesehinnanguga pika sammu võrra edasi. Nimelt märkasin kevadel õpilastööde väljapanekul omanäolisi ja pilkupüüdvaid kunstitöid, mille autoriks oli seesama Kadri. Kohe leppisime kokku, et sügisel hakkame rääkima kunstikoolist või -ringist.

Kunstikooli astumine kaheksanda klassi sügisel oli asjade loomulik käik. Saime emalt loa ja juba esimene kunstikooli külastus tekitas Kadris meeldiva elevuse. Veel mõned korrad ja sündinud kooslus – kunstikool ning Kadri – oligi hakanud oma elu elama. Emagi oli toetav, esialgu nõuga, aga siis ka praktiliste tegudega, nagu avalduse kirjutamine ja lepingu vormistamine kunstikoolis.

Kahe kunstikooliaastaga on Kadrist saanud märksa enesekindlam noor neiu. Ta on leidnud endas julguse ja pealehakkamise, et täide viia oma teinegi unistus: olla vabatahtlik abiline koerte varjupaigas.

Kadri on näidanud mulle oma töid, mis minu hinnangul räägivad andekast inimesest. Tema unistuseks on oma edasine elutee siduda kunstiga. Kui ta ka ei peaks seda sinilindu päriselt tabama, on ta teda igatahes juba väga lähedalt näinud. Kord ütles Kadri mulle kunstiõpingute kohta: „See on parim, mis minuga elus on juhtunud!“

---

¹ Noorte kogemuslood koguti HUKK-AP projekti mõju-uuringu (Aps, J. (2016). Projekt “Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programm” ehk HUKK-AP”. Lõpparuanne) käigus. Anonüümsuse tagamiseks on kõik nimed muudetud.

Anu lugu: „Ka minul on nüüd oma trenn!“

Kolmeteistaastane Anu näeb pildi peal välja täiesti tavaline kena tütarlaps. Temaga kohtudes on siiski kohe näha, et tegelikult on ta üpris eriline. Anu käitub teistmoodi kui eakaaslased. Kõrvaltvaatajale on tema käitumine tihti naljakas, arusaamatu, vahel ehmatav – näiteks siis, kui ta tänaval ka kõige pisemate koerakeste peale ehmunult kisama pistab ja suvalises sihis jooksu tahab panna. Või kui ta inimestele silma ei vaata ega ütle viisakusväljendeid või siis peab meeldetuletamise korral järele mõtlema, kas õige oleks öelda „tere“, „aitäh“ või „palun“. Ta ei tee eriti koostööd, toimetab pigem oma mõtete ja asjadega. Kõne on tal omapärane, jutus on omad koodid – tuttavale suudab ta oma mõtted enamasti selgeks teha, kuid võõrad eriti aru ei saa. Üldiselt on ta heatujuline, armastab minna uutesse kohtadesse, oskab märkimisväärselt hästi peast arvutada ja teab peast paari sajandi kalendreid. Tema joonistused on omapärased ja vahvad ning ta valmistab väga ilusat keraamikat.

Anu elab kohas, kus on üsna head võimalused individuaalteraapiateks ja teiste lastega koos tegutsemiseks. Puudust tundsin sellest, et Anu saaks käia väljaspool kooli mõnes rühmatrennis nagu „tavalised“ lapsed. See tundus võimatu, sest kuigi Anu läheb alati igale poole rõõmuga, ei kipu ta kohapeal koostööd tegema. Milline treener tahaks rühma last, kes kaasa ei tee, vaid traageldab pidevalt ringi ja ajab oma asja? Kuidas suhtuksid temasse teised lapsed? Lapsevanemana tabaks mind juba tuttav süütunne, et mu laps nii halvasti käitub.

Kui saabus uudis, et projekti HUKK-AP toel alustab tegevust autistlikele noortele mõeldud tantsuteraapia rühm, oli rõõm hästi suur! Anule meeldib muusika ja selle järgi omi tantse tantsida. Selles trennis võis ta tunda ennast täiesti vabalt.

Esimeses proovitunnis Anu kuigi palju kaasa ei teinud, aga tundis ennast väga hästi ja tahtis järgmisel korral tagasi minna. Teisel korral tegi ta juba rohkem kaasa – umbes poole ajast! Selle saavutuse erilise mõistmiseks peab olema autismiga lapse lähisugulane. Anul on oma lemmiklaul „Happy“, mille saatel ta koos teistega on tantsinud esimesest tunnist saadik.

Trennis on füüsis ja koordineerimise arendavat, kiiremat ja aeglasemat tantsu. Seal saavad lapsed ja vanemad üksteisele ette näidata tegevusi ja hääletsusi, mida teised siis järele teevad – väga julgustav lähenemine. Juhendajateks on inimesed, kes neid lapsi mõistavad ja oskavad ettetulevaid keerulisi olukordi lihtsalt ja loomulikult lahendada.

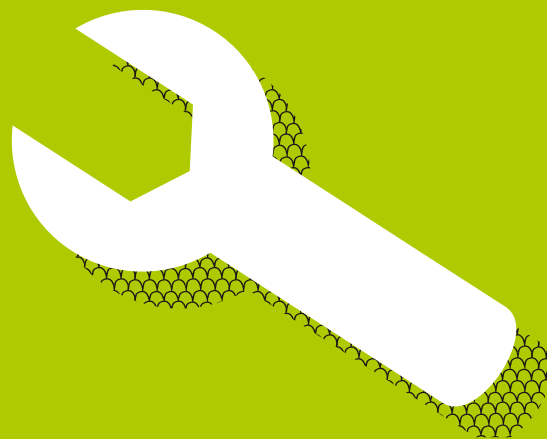
Anu võtab trennidest osa mõnikord rohkem, siis vähem, kuid liigub ainult paremuse poole. Varasemast rohkem tantsib ta omal algatusel ja osaleb juba paremini ka teistele ettenäitamises ning teiste laste järgimises. Tantsuteraapia on tegevus, mida Anu juba nädal ette pikisilmi ootab. Valmistab rõõmu, et Anul on nüüd olemas oma trenn nagu „tavalistel“ lastel.

Ühel ilusal reedel sai Anu vabaks kipsist, mida hüppeliigese sidemete rebendi tõttu oli kaks ja pool nädalat kandnud. Ta ei tahtnud oma jalale siiski üldse toetuda. Laupäeval pidi toimuma tantsuteraapia. Otsustasime Anuga kohale minna. Tantsusaalis lendasid kargud kohe nurka ja Anu tegi terve trenni kaasa! Lonkas, aga tantsis. Trennist ära minnes polnud viimase aja sõbrad, kargud, enam tema kaenla all, vaid minu käes, ja lahti me nendega käimisest saimegi. Teraapia missugune!

II

Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programmi tutvustus ja tegevusväli

Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programmi eesmärk oli arendada mitmekesiseid, mõjusaid ja noorte vajadustele vastavaid huvitegevusvõimalusi. Eskätt sooviti projekti tulemusena luua eeldused ja toimivad lahendused vähemate võimalustega noorte kaasamiseks huvitegevusse võrdselt teiste noortega. Projekt viidi ellu perioodil 01.01.2014–30.04.2016.

HUKK-AP oli suunatud nii huviringide juhendajatele, noorsootöö korraldajatele kui ka nendele 7–17aastastele noortele üle Eesti, kes võrreldes eakaaslastega olid ebasoodsamas olukorras ega olnud seni eri põhjustel huvitegevuses osalenud (päritolu madala sissetulekuga perest; osalemist takistav puue või tervisliku seisundiga seotud erivajadus; õpiraskused; piiratud võimalused huvitegevuseks kodukoha lähedal).

Projekti algatas ja koordineeris SA Archimedese Noorteagentuur (edaspidi: SANA) koostöös Tartu ja Pärnu linnavalitsuse (edaspidi LV) ning MTÜdega Urban Style (JJ Street tänavatantsukool) ja VitaTiim. Partnerite ülesanne oli luua kohalikul tasandil koostöövõrgustikud, ühiselt leida viise noorte kaasamiseks huvitegevusse ning ühtlasi kogu projekti oma tegevuspiirkonnas koordineerida. Partnerite piirkondlikesse koostöövõrgustikesse kuulus ligi 60 huvikooli ja muud noorsootööga tegelevat organisatsiooni. Tegevusi viidi ellu Ida-Virumaal, Tartu-, Jõgeva-, Valga-, Põlva- ja Pärnumaal.

Lisaks kaasati noori veel kuues maakonnas. Selleks lõi SANA teiste piirkondade kohalikele huvitegevustiimidele avatud arenguprogrammi, mille raames pakuti koolitusi ja mentorlust ning toetati vähemate võimalustega noortele huviringide loomist. Avatud arenguprogramm viidi ellu aastatel 2014–2016 kahes etapis ning kokku osales selles 16 huvitegevustiimi.

Projekti lai ja mitmekesine partnerite hulk (huvitegevusega ja/või vähemate võimalustega noortega tegelevad asutused) aitas luua erinevaid lahendusi huvitegevuse kaasa-
vaks muutmisel (vt lisa 1).

Tegevused jagunesid viide valdkonda.

1. Koolitused huvitegevuse juhendajatele ja noorsootöö korraldajatele

Koolitustel käsitleti erivajadusi laiemalt ning üldisi põhimõtteid ja meetodeid tööks vähemate võimalustega noortega. Tegeleti ka õpilaste ja nende vanemate kaasamise ning mõju hindamise teemadega. Koolitustegevuste spekter oli mitmekesine: seminarid, õppekäigud, kogemuste jagamine, analüüsikohtumised ja muud ettevõtmised, mida toetasid supervisioonid, kosisioonid ja mentorlus.

Kohalike ja üleriigiliste koolituste kõrval käidi projekti raames programmi Erasmus+ toel õppevisiitidel ja töövarju-praktikal Islandil ning Norras. Partnerid ja avatud arenguprogrammis osalejad said üksteiselt õppida ning kogemusi jagada erikohtumistel, nagu näiteks huvihariduse meetodimessil.

2. Koostöö ja ühisprojektid partneritega

Projekti partnerid ja huvitegevustiimid selgitasid kõigepealt välja oma piirkonna vajadused, muu hulgas valisid prioriteetsed sihtrühmad. Koostöös võrgustiku liikmetega töötati välja lahendusi piirkonna vähemate võimalustega noorte kaasamiseks huvitegevustesse ja igapäevatöö praktikate laiendamiseks.

Projekti jooksul tekkisid näiteks ühisprojektid huvi- ja üldhariduskoolide või hariduslike erivajadustega õpilaste koolide/klasside vahel. Samuti kaasasid vähemate võimalustega noori oma tegevustesse noortekeskused, spordiklubid ja teised huvitegevuse pakkujad.

Üheks lähenemiseks oli mobiilne huvikool, mille kaudu jõuti piirkondadesse, kus noortel puudus kas huviringis osalemise võimalus üleüldse või ei olnud see osale noortest huvipakkuv. Tegevusi võidi pakkuda kas ringidena koolis tundide ajal või väljasõitude ning treeningutena väljaspool kooli. Loodi ka huvi- ja karjäärimoodul, et noored saaksid tulevast tööelu teadlikumalt kavandada. Huvikoolides katse-

tati hariduslike erivajadustega noortele väikeklasse ja individuaalõpet või kaasati noori tavarühmadesse.

Veel said huvikoolid ja noorsootöösutused endale ringitegevusteks hankida uusi töövahendeid, nagu muusika-instrumendid, digitaal- ja loodushariduslikud vahendid, spordi- ja kunstitarbed jm. Uued õppevahendid aitasid tegevusi mitmekesistada ning need noorte jaoks sisukamaks ja atraktiivsemaks muuta.

3. Vähemate võimalustega noorte kaasamine huviringidesse, laste ja vanemate nõustamine

Tegevusse kaasatud igale noorele püüti leida sobiv huvitegevuses osalemise vorm. Peale ringitegevuse tuli palju aega pühendada noore personaalsele nõustamisele ja motiveerimisele. Mõnele erivajadustega noortest pakuti kõigepealt ringitegevust juba tuttavas üldhariduskoolis ja alles siis mindi edasi huvikooli. Teisi oli vaja nii-öelda käekõrval mitmeid kordi huvikooli kohale viia ning jooksvalt nõustada ja innustada. Tegevusmetoodika puhul arvestati noore eripäraga, et ta saaks eduelamuse. Mõeldi sellelegi, et keskkond toetaks noore osalust ja õppimist. Osaleda sai huvitegevuse eri valdkondades: muusika, kunst, infotehnoloogia, loodus ja keskkond, tehnika, robotika, sport, tants jt.

Ka vanematele pakuti nõustamist ja vajadusel abi muude teenuste, näiteks sotsiaalteenuste, saamisel.

Noorsootöös, sealjuures huvitegevuses, pole ühtviisi mõjusaid lähenemisi – noorte taust, huvid ja vajadused, tegevusvormid, juhendajate pädevus, võrgustikud ja muu on selleks kaugelt liiga mitmekesised.

Ülly Enn⁸

4. Huvitegevuse võimaluste tutvustamine noortele ning avalikkuse teavitamine projekti tegevustest ja tulemustest

Projekti partnerid pidid ise vastavalt oma sihtrühmale, eesmärgile ja kohalikele oludele töötama välja viisid, kuidas kõige paremini jõuda huvitegevusest seni kõrvale jäänud noorteni. Tiimid kasutasid selleks koole (õpetaja või tugispetsialisti kaudu või ise kohale minnes ja nädistunde andes), postreid, flaiereid ja sotsiaalmeediakanaleid. Sihtrühmaga saadi kontakti ka noortekeskuste, mobiilse noorsootöö, mitmesuguste ühingute või kohalike võtmeisikute kaudu.

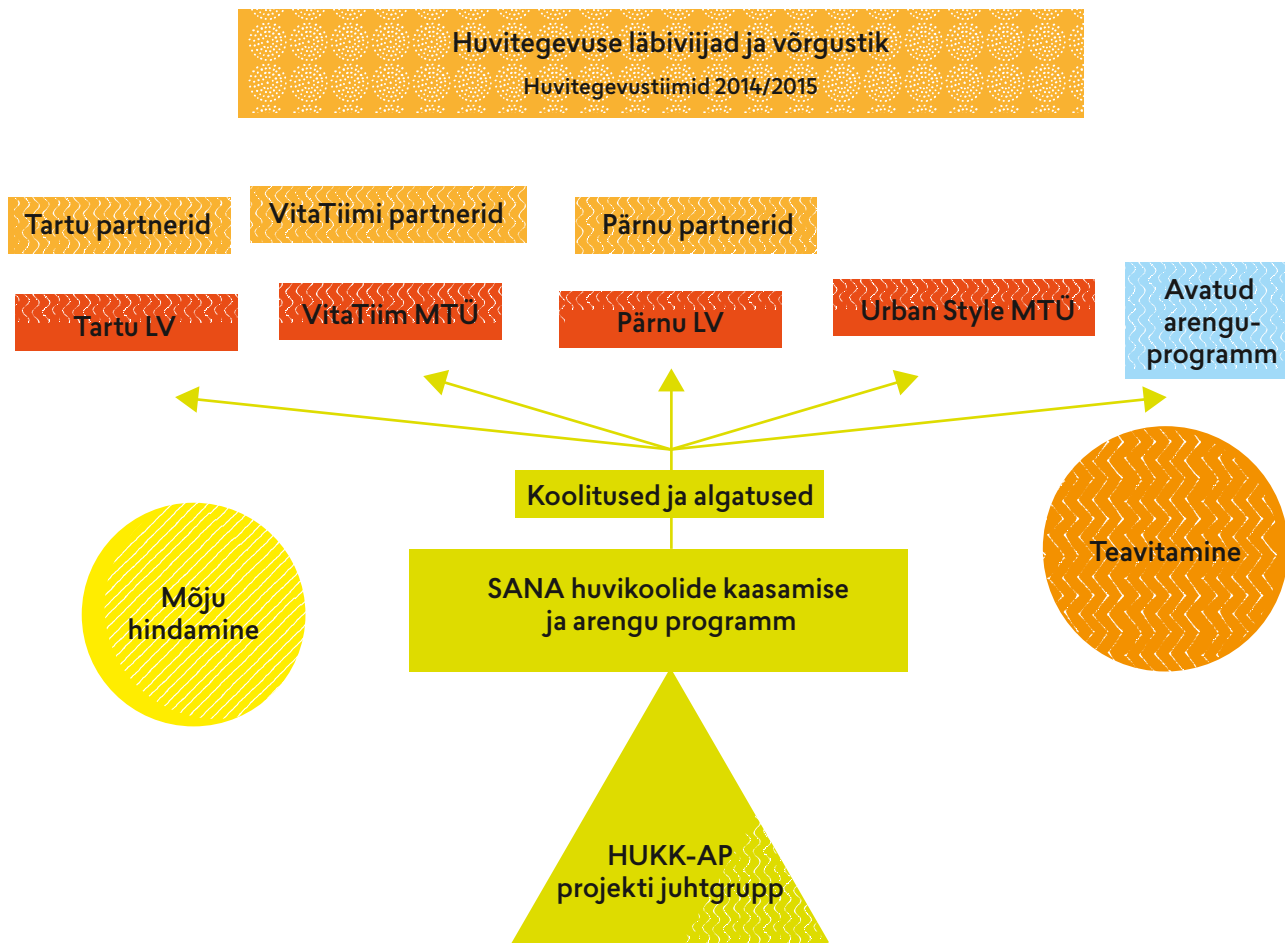
Laiema avalikkuse teavitamiseks kasutati kohalikke ja üleriigilisi meediakanaleid ning sotsiaalsõrgustikke. Info jagamise abil sooviti innustada valdkonna eestvedajaid pakkuma rohkem noorte huvist ja vajadustest lähtuvaid huvitegevusi.

5. Projekti ja huvitegevuse mõju seire- ning hindamistegevused

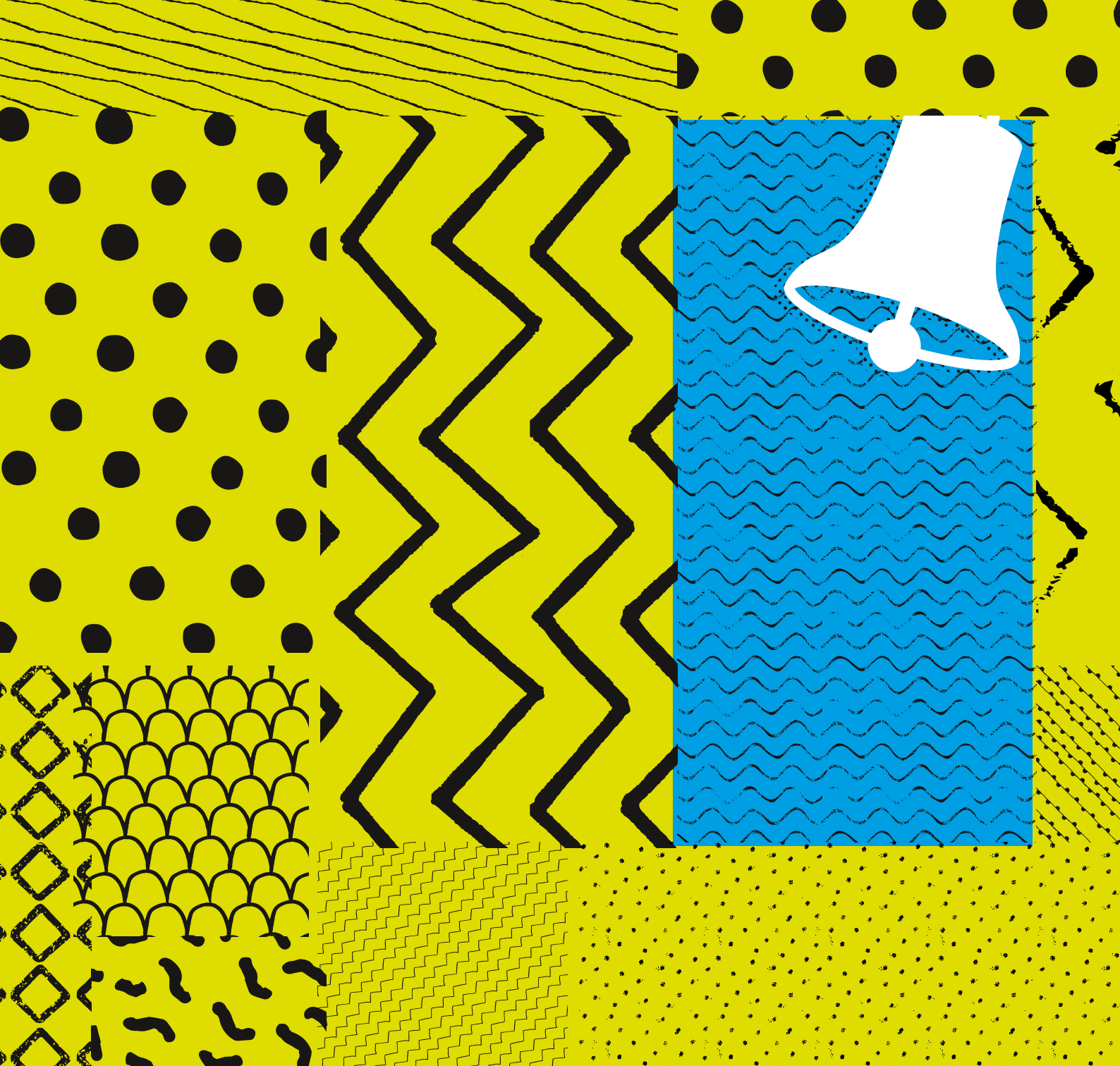
Projekti jooksul töötas OÜ Stories for Impact koostöös projekti elluviijatega välja huvitegevuste mõju hindamise mudeli. Partnerid ja huvitegevustiimid pidid koguma nii osalemisandmeid kui ka kogemuslugusid, mis aitasid näha sihtgrupiga seotud suundumusi ning selgitada huvitegevuses osalemise mõju noorele (vt lisa 2).

⁸ Enn, Ü. (2014). Kaasavast huviharidusest. Huviharidust kaasates.

NOORED

Joonis 1. Projekti tegevusväli.

Noorte muusikute lugu: käsikellatšempionid

Ühes Eesti suuremas vallas loodi kooli ja kunstide kooli koostöös käsikellade huviring. Seal on küllaltki mitmekesine huvitegevuste valik, kuid sooviti leida midagi erilist sellistele noortele, kes varem ei olnud osalenud üheski huviringis või trennis. Käsikellade ringis või sarnases huvitegevuses osalemine toetab sotsiaalsete ja koostööskuste arengut, kujundab järjepideva tegevuse harjumust ning arendab muusikalisi võimeid.

Ringi kutsutud noori iseloomustasid vähene suhtlemisoskus, probleemid kaasõpilastega, tülid, tõrjutus, käitumisprobleemid, arvutisõltuvus ning nad olid eri põhjustel (vähene huvi, vanemate toetuse puudumine) varem huvitegevusest kõrvale jäänud. Pärast sotsiaalpedagoogi ja klassijuhatajaga kohtumist aga otsustati osaleda. Positiivne oli asjaolu, et enamikul neist oli palju vaba aega.

Ringis hakkas käima kümme 8–11aastast noort. Uue harjumuse kujundamine vajab tähelepanu ja hoolt. Klassijuhatajad, pikapäevarühma õpetaja ja sotsiaalpedagoog pidid igal kolmapäeval lastele meelde tuletama, et nad ei läheks koju, vaid hoopis käsikellade ringi.

Ka vanemaid kaasati uue harjumuse kujundamisse, näiteks räägiti nendega huviringi olulisusest. Ringi juhendaja vestles noortega järjepidevalt ja aitas neil oma pillimängimise hetke oodates kannatlikkust kasvatada. Ta õpetas neid ka konflikte lahendama ja olema leplikumad, kui kellelgi mängimine valesti välja kukub. Kindlad reeglid ja väiksem klassiruum aitasid noortel oma käitumist paremini juhtida. Pillimäng omalt poolt arendas kannatlikkust, meeskonnatöö- ja kuulamisoskust, vähemaks on jäänud omavahelisi tülisid.

Kõik kümme noort käisid ringis õppeaasta lõpuni. Neil tekkis huviringis käimise harjumus ja innukus pilli mängida. Ringi loomine näitas meile, kui oluline on huvitegevuse suunda edasi arendada ja leida uusi võimalusi kaasata vähemate võimalustega noori, kes vajavad tähelepanu ja organiseeritud tegevust. Edaspidi soovime noortele luua rohkem esinemisvõimalusi, see on neile väga tähtis.

Haruto lugu: väike Jaapan

Haruto on üheksa-aastane erakooli poiss ühes Eesti linnas. Pealtnäha laps nagu iga teine, kuid tegelikult natukene eriline: ta on pärit eesti-jaapani perest. Koolieelse aja elas ta Jaapanis, ent kooliteed alustas Eestis, kuigi eesti keelest oli tal vaid õrn aimdus. Ta on elurõõmus ja seiklushimuline poiss, kelle jaoks eesti kultuur ja keel on üsnagi harjumatud, ent see teda ei morjenda.

Mina tutvusin Harutoga, kui ta käis teises klassis. Kohe oli näha, et ta mõistab keelt juba üsna palju, kuid teda hoidis tagasi teatav suhtlemiskramp. Jaapani kultuur ning kasvatus tekitasid temas segadust, nõnda ei suutnud ta väljendada oma mõtteid ega moodustada korrektseid lauseid niisama kiiresti nagu tema eestlastest eakaaslased.

Tavapärasest klassist väiksemas huviringis leidis ta võimaluse mõelda, avastada ja luua omas tempos, ilma õpetaja tagantkiirustamise ning kaasõppijate kärsitusega. Rühm koosnes valdavalt põhikooli esimese ja teise astme eesti ja vene lastest ning pakkus turvalist keskkonda õppimiseks ja arenemiseks. Laps, kes varem oli tavatunnis üsna vaikne, hakkas end tasapisi avama.

Huviringis selgusid üsna ruttu keelelised ja kultuurilised takistused. Näiteks ei saanud poiss jaapani keele omapära tõttu aru kirjutamise ja joonistamise erinevusest eesti keele kontekstis. Ka ei saanud Haruto aru sõnade tähendusest või eelistas küsimustele vastata alati „ükskõik“, mis on Jaapanis viisakas ja tavapärane vastus.

Huviringi juhendajana lõin teiste ringi lastega toetava keskkonna, kus kõik said omandada teadmisi eesti rahvapärимuse kohta ning ka keeleliselt areneda. Olulist rolli mängis Haruto klassijuhataja, kes aeg-ajalt käis rääkimas kitsaskohtadest, mida oli lapsega suheldes täheldanud. Näiteks tuli meil palju tegeleda täpitähtedega.

Nädalate möödudes võis üha enam märgata, et Haruto oli tunnis aktiivsem: tegi nalja, rääkis omal algatusel, soovis vastata, küsis küsimusi ning rikastas Jaapanist pärit näidetega meie kohtumisi. Kõik huviringis osalenud lapsed arenesid keeleliselt vägagi märgatavalt. Nende sõnavara laienes, rääkimisladus paranes, eneseväljendusoskus arenes ning, mis peamine, nendest olid tänu keelelisele arengule saanud ka koolielus aktiivsemad osalejad. Nad said palju uusi teadmisi eesti kultuurist ja rahvapärимusest. Varem natukene kõrvalejäänud, võõrkeelsetest peredest pärit laste maailm oli ühtäkki rikastunud ning avardunud.

III

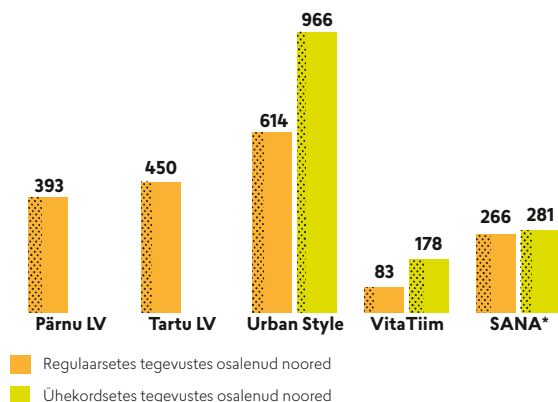
HUKK-AP mõju-uuringu tulemused: kaasatud noorte arv ja taust

Projekti HUKK-AP huvitegevustes osales 3231 vähemate võimalustega noort üle Eesti, neist regulaarsetes ringides käis 1806 noort (joonis 2).

Hinnanguliselt – võttes arvesse osalejate võimalikku kattuvust – mõjutas projekt vähemalt 2500 noore elu, kellest enamik oleks muidu erinevate takistuste tõttu jäänud endale sobivast huvitegevusest ja selle positiivsest mõjust kõrvale.

Iga projektipartner sai luua just oma piirkonnale sobiva lähenemise ja seda katsetada. Kõik partnerid pakkusid noortele regulaarseid juhendatud huvitegevusi, osa korraldas selle kõrval ka ühekordseid üritusi ja muid ettevõtmisi.

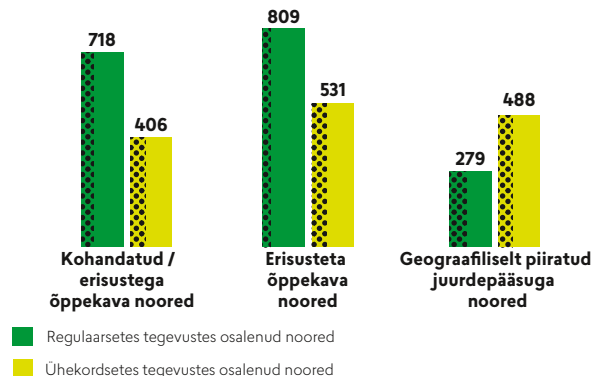

Joonis 2. Osalenud noored kokku partnerite ja osalusviiside lõikes.

* SANA alla on võetud kokku avatud arenguprogrammi huvitegevustiimide tegevustes osalenud noorte arv.

Milline on projekti HUKK-AP valitud noorte taust?

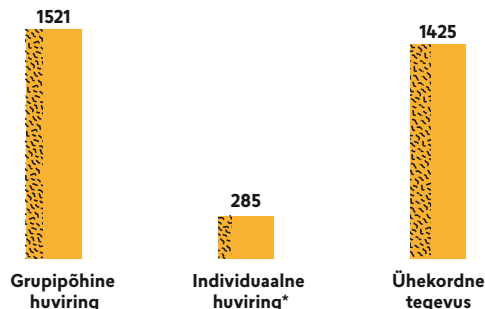
Noored jõudsid HUKK-AP tegevustesse kohaliku spetsialistide võrgustiku kaudu enamasti oma hariduslike erivajaduste ja/või sotsiaalmajanduslikult raske olukorra tõttu (joonis 3). Teistest enam kaasasid piirkondlikud eestvedajad tegevusse tavakooli tavaklassi õpilasi (riiklik õppekava erisusteta), keda iseloomustati kui käitumiskustega, sõpradeta, huvialata, majanduslike raskustega või keerulisema psühholoogilise kliimaga perest pärit noort. Mõnevõrra vähem osales lihtsustatud õppekava alusel õppivaid või haridusliku erivajadusega noori (kohandatud/erisustega õppekava). Arvuliselt kõige vähem kaasati noori, kellel elukoha kauguse tõttu keskusest polnud seni juurdepääsu oma huvisid ja vajadusi piisavalt arvestavale huvitegevusele.

Joonis 3. Osalenud noored kokku peamiste sihtrühmade ja osalusviiside lõikes.

Millistes töövormides noored osalesid?

Jooniselt 4 on näha, et kõige rohkem noori (1521) osales grupitegevuses. Näiteks kaasati vähemate võimalustega noori kas huvikoolide või teiste noorsootöösutuste tavarühmadesse või loodi nende jaoks eraldi rühmad. Ühekordsed ettevõtmised (1425 osalejat) võisid olla kas mobiilse huvikooli osa (nt Urban Style'i treeninguvälised üritused või MTÜ VitaTiim väljasõiduga huviringid) või oli nende eesmärgiks tekitada huvi ringitegevuste vastu. Hariduslike erivajadustega noored said osaleda huvikoolide juures ka individuaalõppes (285 noort).

Joonis 4. Osalenud noored kokku töövormide lõikes.

* Tartu LV individuaalseid huviringe polnud võimalik eristada.

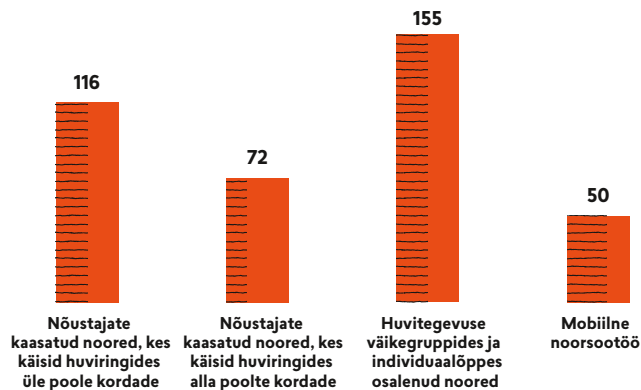
Partnerite kogemus näitas, et noorte kaasamiseks on oluline suhelda ja teha tihedat koostööd nende vanemate ning teiste pereliikmetega. Näiteks Pärnu 393 noore kaasamine huvitegevusse tähendas ühtlasi koolisotsiaalnõustajate tuge 201 perele. MTÜ Urban Style tegi 1580 noore puhul koostööd 156 lapsevanemaga.

Olulisemad tulemused projektpartnerite lõikes

Pärnu

Pärnu meeskonna korraldatud tegevustes osalesid peamiselt 7–17aastased riskis, hariduslike erivajadustega ja lihtsustatud õppekava alusel õppivad (sh puuetega ja terviseprobleemidega) ning maapiirkonna noored.

Üldhariduskoolis käivad riskis noored osalesid huvikoolide tavarühmades. Need olid õpiraskustega või kehva sotsiaalmajandusliku taustaga noored, kelle puhul oli väga oluline tugispetsialistide nõustamine ja abi sobiva huviala leidmisel ja sellega tegelemisel. Hariduslike erivajadustega ja lihtsustatud õppekaval noored käisid huvikoolide juurde moodustatud väikegruppides ja individuaalõppes. Pärnu-Jaagupis pakuti piiratud juurdepääsuga noortele võimalust osaleda mobiilse huvikooli tegevuses. Regulaarsetes tegevustes osalenud 393 noorest oli kõige enam neid (188), kes osalesid huvikoolide tavarühmades (joonis 5).

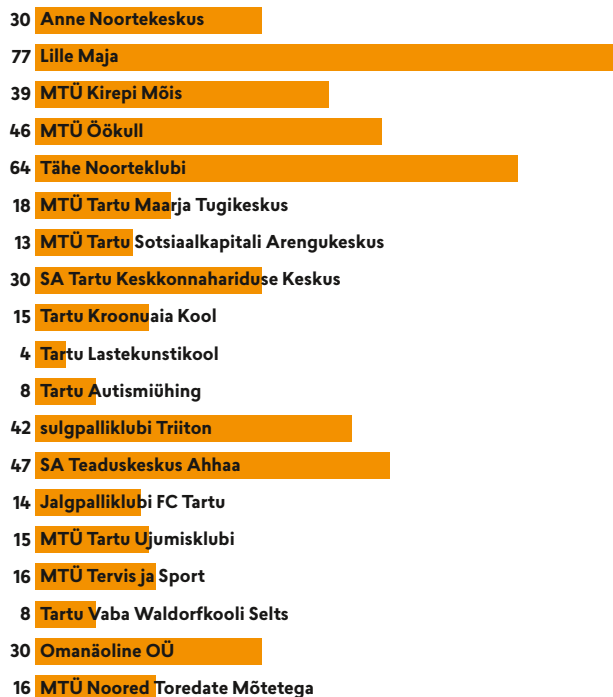

Joonis 5. Pärnus regulaarsetes tegevustes osalenud noored kokku töövormide lõikes.

Tartu

Tartu linnas kaasati huvitegevusse hariduslike erivajadustega ja lihtsustatud õppekava alusel õppivaid ja sotsiaalmajanduslike raskustega peredest noori. Samuti pakuti huvialaga tegelemise võimalusi emakeelena vene keelt kõnelevatele noortele.

Tartu suureks väärtuseks oli koostööpartnerite suur hulk, mis lõi rohkem võimalusi pakkuda erinevaid huviringe ning katsetada eri lähenemisi. Kindlasti aitab see noori tulemuslikumalt kaasata, sest nii on suurem šanss leida just oma huvidele ja vajadustele sobiv tegevus (joonis 6).

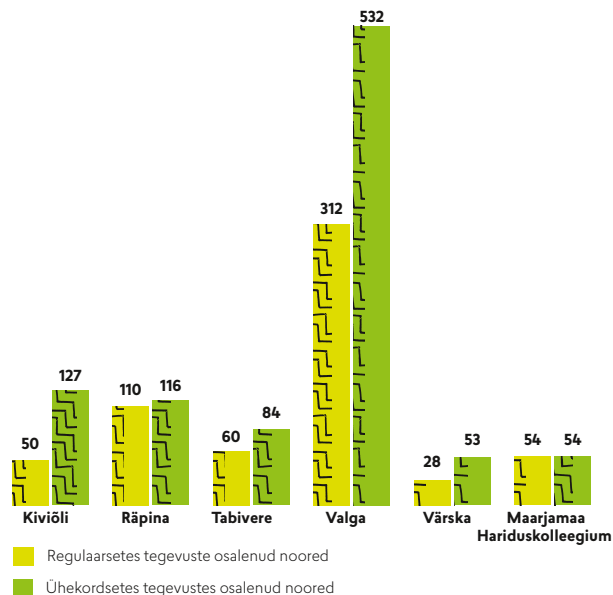
Joonis 6. Tartus osalenud noored kokku erinevaid tegevusi pakunud kohalike partnerite lõikes.

MTÜ Urban Style

MTÜ Urban Style pakkus sotsiaalmajanduslike ja geograafiliste tegurite tõttu vähemate võimalustega ning tundeelu- ja käitumishäiretega noortele kuues piirkonnas üle Eesti tänava- tantsu treeninguid ja korraldas ka ühekordseid ettevõtmisi. Nende lähenemises peetakse peale tantsuoskuse arendamise oluliseks toetada noori eesmärkide seadmisel ja elluviimisel. Osalenud 1580 noorest käis regulaarsetes treeningutes 614 (joonis 7).

JJ Streeti ühekordsed treeningud andsid võimaluse kaasa lüüa ka nendel noortel, kes pere majandusliku olukorra tõttu ei saa endale lubada ekskursioone/treeninguid või välisündmuste külastamist.

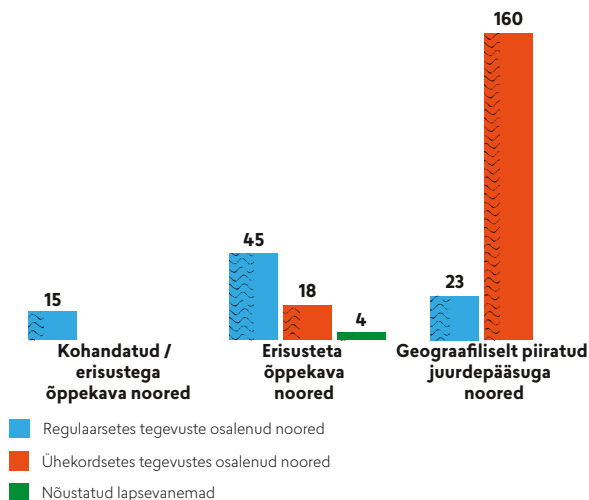
Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Joonis 7. MTÜ Urban Style kaasatud noored kokku tegutsemispiirkondade ja osalusviiside lõikes.

MTÜ VitaTiim

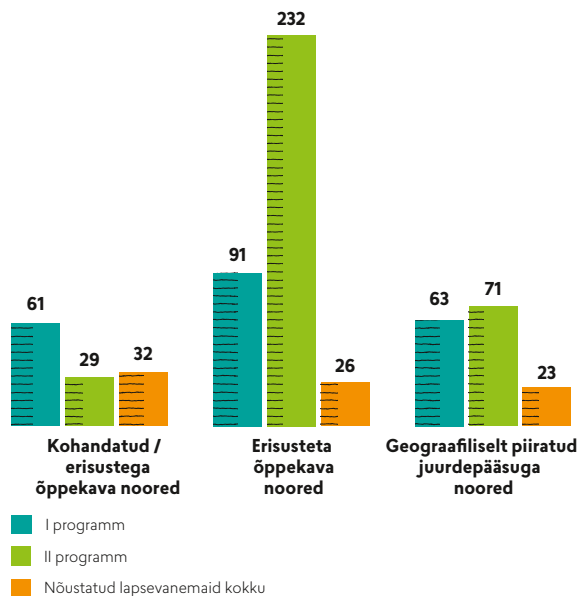
MTÜ VitaTiim kaasatud 261st Ida-Virumaa noorest, kelle osalemine huvitegevuses oli takistatud majanduslikel, puudest ja tervislikust seisundist tulenevatel ning geograafilistel põhjustel, osales regulaarses huvi- ja karjääriõppes 83 noort. Noored said tutvuda eri huvialadega, kavandada oma hobi sidumist võimaliku elukutsega ja koostada karjääriplaani. Ülejäänud 178 noort osalesid mobiilse huvikooli raames ühekordsetel ettevõtmistel piirkondades, kus nappis huvitegevuse võimalusi (joonis 8).

Joonis 8. MTÜ VitaTiimi kaasatud noored kokku sihtrühmade ja osalusviiside lõikes.

Avatud arenguprogrammis osalenud huvitegevustiimid

SA Archimedese noorteagentuuri kahes avatud arenguprogrammis osalenud huvitegevustiimide algatatud tegevustes sai osaleda 547 noort. Ühtekokku nõustati ka 81 lapsevanemat (joonis 9).

Joonis 9. Avatud arenguprogrammide huvitegevustiimide osalejad sihtrühmade lõikes.

IV

HUKK-AP mõju-uuringu tulemused: osalenud noortes toimunud muutused

Mõju-uuringu raames kogutud lugudest selgus, et huvitegevusse kaasatud noorte peamiseks probleemideks olid eri tüüpi käitumiskeskused koolis või kodus. Samuti esines neil psühholoogilisi probleeme. Tihti toodi esile, et need noored ei leidnud toetust ka kodust. Huvitegevuses ei

osalenud nad eelkõige raha, huvi või sobivate võimaluste puudumise tõttu.

Joonis 10 esitab projektis osalenud spetsialistide poolt enim märgatud ja kogemustlugudes kirja pandud tähelepanekud osalejate vajaduste ja probleemide kohta.

Joonis 10. Ülevaade HUKK-AP projektis osalenud noorte probleemidest.

Võib öelda, et kui noort kirjeldab mainitud märksõnadest kasvõi üks, võib tema osalemine huvitegevuses olla takistatud. Projekti suur väärtus noorte kaasamisel seisnes just vajaduste ja probleemide märkamises ja arvesse võtmises ning sobilike võimaluste loomises. Iga osalenud noore puhul püüti vaadata „diagnoosi“ taha ja leida sealt üles tema huvi ja vajadus.

HUKK-AP kogemuslugude analüüs näitas selgesti, et huvitegevusse kaasamine mõjutab vähemate võimalustega noori positiivselt. Muutus võis puudutada noore hoiakuid, tundeid, teadmisi, oskusi ja käitumist nii huviringiga seotud keskkonnas kui ka väljaspool seda. Kokku oli tuvastatud muutusi kuus. Positiivne mõju võis avalduda mitmel viisil.

Joonis 11. Loetelu noortega toimunud peamistest muudatustest.

1. Muutus huviringis käimisega seotud hoiakutes ja tunnetes

Anneli lugu: hirmud ja eeskujud

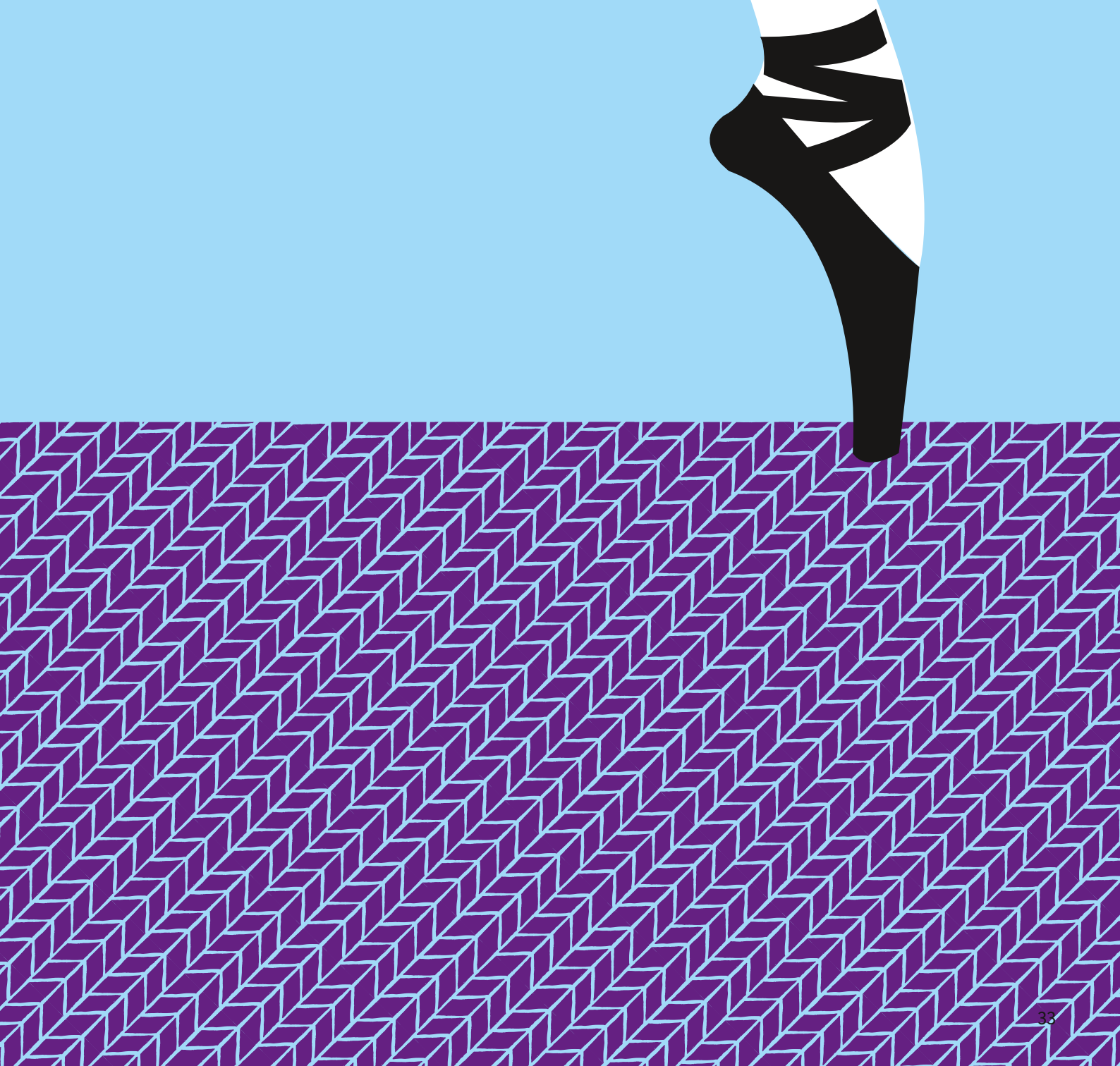
Meie loo alguses võis seda Lõuna-Eesti neiut iseloomustada järgmiselt: sportliku eluviisiga ja hea õppeedukusega, iseloomult tagasihoidlik, eba-kindel, madala enesehinnanguga, aus, siiras, abivalmis ja väga suure tahtejõuga. Ta ei olnud väga seltsiv, pigem veetis aega kodus. Pärit oli ta küllaltki range kasvatustüüliga perekonnast.

Anneli tegeles orienteerumise ja jooksmisega, nendest samas rõõmu tundmata. Talle ei meeldinud esineda ega tähelepanu keskpunktis olla ning hirmude ja üksinduse tõttu kaldus ta sageli negatiivsusele. Oma südames aga lootis tüdruk leida ka enda jaoks midagi, milles silma paista.

Appi tuli kodukohas tegutsev tantsukool. Esmalt tuli Annelit veenda sealsetel üritustel kaasa lööma. Kui tüdruk oli kohanenud, püüti teda kaasa juba tantsutrennidesse, mis alguses olid neiuks väga vastumeelsed. Nähes aga, kuidas teised noored said treeningutes ennast positiivselt ja vabalt väljendada, tahtis ta proovida. Juba esimestes treeningutes avastas tütarlaps, et ala meeldib talle. Anneli vanemad seisis alguses küll tüdruku trennides osalemisele vastu, kuid pärast ühist vestlust treeneriga sai ta ka perekonnalt loa.

Järgmiseks väljakutseks olid Anneli hirmud: kartus läbi kukkuda, kiire ärritumine vigade tegemisel, teiste ees esinemise hirm. Mitme kuu vältel oli Anneli treeningutes rahulolematu ja negatiivne, eriti siis, kui pidi tantsima teiste ees. Treener vestles Anneliga väljaspool treeninguid ning leidis aega eraldi trennideks, julgustamiseks ja innustamiseks. Ta tundis huvi selle vastu, mis Anneli elus parajasti toimus, ja aitas tal näha väiksemaid ning suuremaid õnnestumisi ja muutusi, näiteks seda, et tüdruk polnud kordagi puudunud. Ka suunas ta grupikaaslast Annelit toetama ning seda tehti meeleldi, kuna tantsukooli motoks on jagada teistele kõike, mida ise saadud.

Aasta lõpuks oli Annelist saanud eeskujud, kes ise innustas teisi oma hirme ületama. Ta ei karda enam teiste ees esineda ning jätkab iseseisvat harjutamist ja püüdlemist isiklike eesmärkide poole. Muutusi on märgata ka Anneli isiklikes suhetes. Kui varem ei olnud tüdruku läbisaamine oma õega kõige parem, siis nüüd julgustab ta õde, elab rohkem kaasa tema tegevustele ning on üldiselt positiivsema ellusuhtumisega. Anneli vanemadki on treeningute positiivset mõju märganud, toetavad tütarit ning külastavad ka esinemisi.

2. Muutus huvialaga seotud teadmistes ja oskustes

Aleksandri lugu: üheksad, mikslid ja lakkujad⁹

Aleksandri kirk joonistamise vastu avaldus juba lasteaias ja praegu ei jõua vanemad pojale ostetud paberikilode üle enam arvet pidada. Kunstikooli jõudis erivajadustega laste klassis õppiv noormees oma õpetajate soovitusel mõned aastad tagasi, mil algas HUKK-AP projekt.

Esiti ei olnud Aleksandriga sugugi lihtne. Poiss ei vaadanud kellelegi silma ega tahtnud suhelda. Teda häirisid kõrvalised helid, kuid samal ajal võis ta ise olla väga lärmakas, väljendades end valju jaapanikeelse jutu ja tulistamishäältega, mida oli multikatest kuulma harjunud. Kuna poiss tah- tis kogu aeg joonistada, juhtus, et tunni algust oodates joonistas ta teiste rühmade laste piltidele oma tegelased.

Joonistamine on Aleksandri tõeline kirk – seda teeks ta meelsasti hommi- kust õhtuni. Noormehe lemmikud on robotid ja müstilised olevused: ühek- sad, mikslid ja lakkujad. Need inimlaadsed olevused, kes poisi joonistus- tes tihtipeale seiklevad, on võitluses hea ja kurja vahel alati heade poolel. Üheksad on veidrad numbrikujulised tegelased, kes mõnel pildil istuvad krokodilli, elevanti või hobuse seljas. Mikslid aga on robotid, kes koosne- vad arvutiikoonide suurendamisel saadud piksliruudukestest. Salapärased lakkujad on üheksate sõbrad.

Isa sõnutsi saab poeg inspiratsiooni multifilmidest ja arvutimängudest, mille tegelasi ta sageli joonistades kopeerib. „Kasse, lilli ega liblikaid ta ei joonista, otsib ikka arvutist motiive,“ ütleb isa.

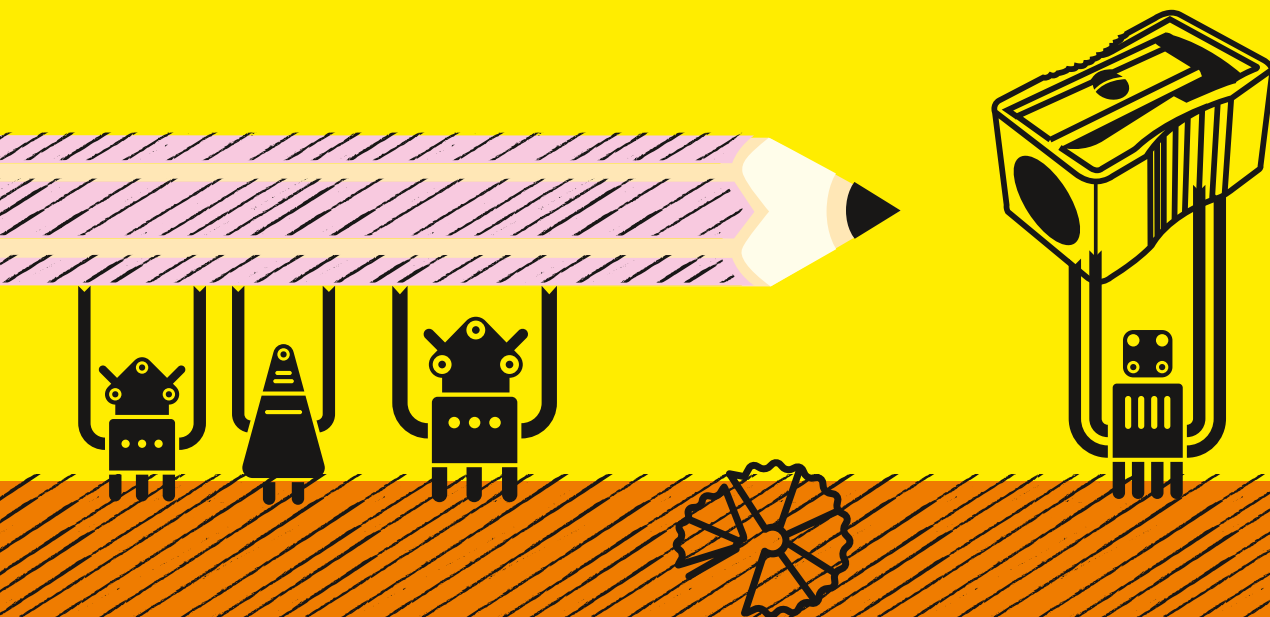
Kunstikooli õpetaja märkas üsna ruttu poisi erilist annet ning arengut. „Mind võlus tema joonistuste erilisus ja filosoofiline mõõde, tema maailm on väga omapärane ja tal on iga asja kohta seletus,“ tunnustab õpetaja Aleksandri loomingut. „Aleksander kopeerib küll sageli multikategelasi, aga see on osa õppimisest. Isikliku tunnetuse tekkimine on tuleviku küsimus,“ kirjeldas õpetaja.

Pärast kahte aastat individuaalteraapiat käib noormees kunstikoolis röö- muga ja on sealt sõbragi leidnud. Poiss vaatab kaaslastele otsa, naeratab ja arutab sõbraga asju. Kui varem sehkendas Aleksander iga lehe nurka väikese motiivi ja nõudis järgmist paberit, siis nüüd suudab ta joonistustega täita

⁹ Lugu tugineb Karin Klausil artiklile „Eriline noor kunstnik joonistab üheksaid ja mikslid.“ Pärnu Postimees 28. jaanuaril 2016. a.

kogu lehe. Samuti on poiss hakanud oma töödes üha rohkem kasutama värve. Õpetaja sõnutsi areneb noormees pidevalt ja joonistab nüüd juba muid asju, näiteks proovib kujutada emotsioone. Üheks sujuva koostöö eelduseks on poisi hea kuulamisoskus.

Kuna Aleksandri pildid olid nii erilised ja köitvad, avati 2016. aasta alguses tema töödest kodulinnas ka isikunäitus. „Mida paremat võiks ühele oma maailma kapseldunud lapsele soovida?“ kommenteerib õpetaja.

3. Huviringis avalduv käitumise muutus

Natalja lugu: taasavastatud eneseusk

Kutsekoolis õppiv kuueteistaastane Natalja tuli keskuse avatud töötubadesse koos oma tegusa poiss-sõbraga. Neiu paistis silma julge sinise juuksevärvi ja samas äärmise tagasihoidlikkusega. Silmatorkavast välimusest hoolimata ei suutnud Natalja öelda sõnagi grupis, kus mitu noort olid talle varasemast tuttavad. Esimest töötuba sissejuhatavate tutvumismängude ajal saime tema kohta teavet ta poiss-sõbra kaudu, kellele tüdruk vastuseid kõrva sosistas. Võõrastele inimestele oli tal raske silma vaadata ning ta tundis ebamugavust, kui tema poole pöörduti või tema kooli ja hobide kohta küsiti. Kuigi esimestes töötubades pidi Nataljat eraldi veenma tegevusi kaasa tegema, sai temast siiski meie meistriklasse püsiosaleja.

Natalja tagasihoidlikkuse ja nukruse tagamaid avas meie meeskonnale HUKK-AP avatud töötubadele eelnenud projekt, mille raames koguti keskuse lastelt ja noortelt ettepanekuid teemal „Kuidas muuta elu Eestis paremaks?“. Kogutud ettepanekutest koostati raamat. Töö käigus valisime enda teadmata välja ka Natalja kirjutatud loo. Veidi hiljem taipasime täiesti juhuslikult, et see on just tema kirjutis. Mõnevõrra vihases loos selgus, et Natalja oli hiljuti keskkoolist välja langenud. Ilmselt kuulus ta nende noorte hulka, kellele vene koolide üleminek osalisele eestikeelsele õppele osutus ületamatuks takistuseks. „Kui ma õpin vene gümnaasiumis, tähendab see, et tahan õppida vene keeles!“ kirjutas ta.

Koolist väljalangemine oli andnud Natalja eneseusule tugeva hoobi. Kuigi tema lähikondsed ei suhtunud sellesse halvustavalt, oli kutsekoolis käimine tüdruku enda jaoks piinlik. Natalja tundis end Eesti ühiskonnas tõrjutuna ja oli vihane.

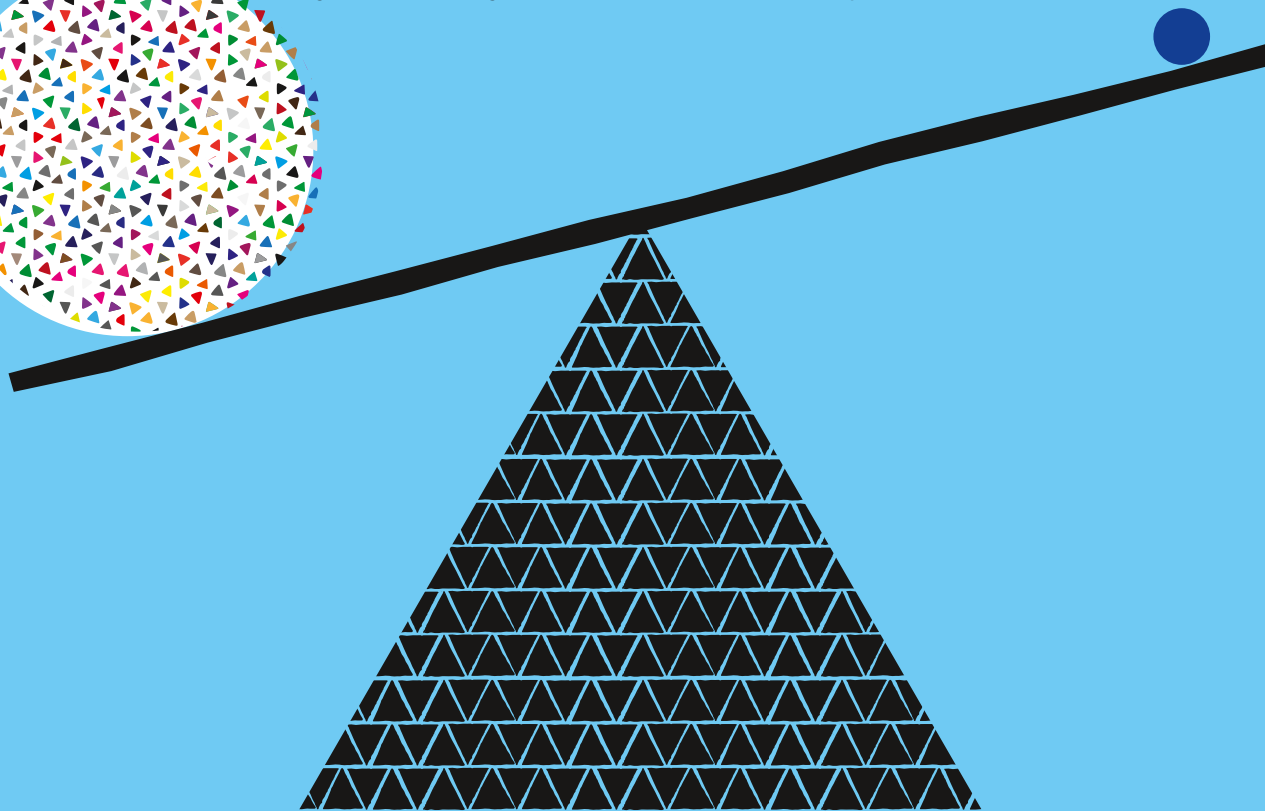
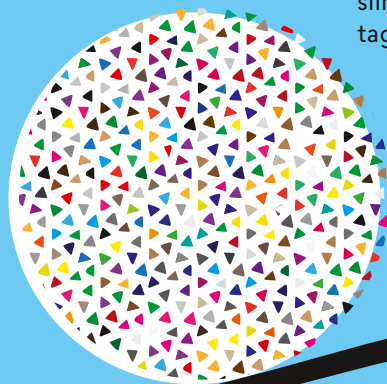
Suurim tugi Nataljale oli kindlasti tema avatud ja hooliv poiss-sõber. Sellegipoolest nägime, et ka töötubades käimine mõjus tüdrukule hästi. Ta muutus vähehaaval aktiivsemaks ning teda ei tulnud tegevustes osalemiseks enam eraldi veenda.

Meistriklässides planeerisime tegevuste keskele alati pausi, et üheskoos valmistada toitu kohtumise lõpus toimuva õhtusöögi jaoks. Toidud olid väga lihtsad (ahjukartul mingi lisandiga) ning meie tööruumi suures ahjus kiiresti valmistatavad. Natalja osales söögivalmistamise tegevustes üha meelsamini ja see andis meile hea võimaluse temaga vabas õhkkonnas juttu ajada ning

lähemalt tuttavaks saada. Kui esialgu suhtles Natalja maailmaga oma poiss-sõbra vahendusel, siis tegevustes osaledes muutus tema suhtlemine tasapisi avatumaks, ta hakkas rääkima nii juhendajatega kui ka teiste noortega.

Kuna keskuses toimub sageli ja igal ajal ekskursioone ning meie tööruum kuulus samuti ringkäigul näidatavate ruumide hulka, saime mõnikord osaks ekskursioonist. Ükskord, kui olime just toiduvalmistamise hoos, saabus ruumi suur grupp külalisi koos keskuse asutajaga. Juhataja selgitas lühidalt, et siin on noored, kes meie juures iga nädal koos käivad, ning küsis oma ülevoolaval viisil lähedalseisvalt Nataljalt: „Noh tüdruk, räägi, mis te siin teete?!“ – „Kartulit,“ ütles Natalja võõraste inimeste ees kõva ja selge häälega ning pälvis nutika situatsioonihuumori eest kõigi heakskiidu. Meie jaoks oli see väike vahejuhtum suureks sündmuseks, sest mäletasime selgesti esimest kohtumist, mil palju väiksema grupi ees rääkimine oli osutunud Natalja jaoks võimatuks.

Viimati nägin Nataljat ja tema poiss-sõpra pisut enne jõule. Noored astusid läbi, et arutada võimalusi uuel aastal töötubades jätkata. Natalja vaatas teretades mulle silma ja naeratas. Tüdruku uue tagasihoidlikuma juuksevärvi kohta komplimenti tehes mõistsin, et Natalja enesekindluse kasv ja juuste värv olid pöördvõrdelises seoses. Nii nagu kasvas enesekindlus, kahanes vajadus silmatorkava värvi järele. Selline arusaam andis tunde, et Natalja on oma eneseusku vähehaaval tagasi saamas ning võib 2016. aastale vastu minna positiivsemalt.

4. Väljaspool huviringi avaldunud muutused hoiakutes ja tunnetes

Pille lugu: suur piljardimäng

Meie (elu)lugu on justkui piljardimäng. Üks kiilöökk puudutab üht kuuli, see omakorda teist, too kolmandat, ja kui olla väga täpne, tabame sihtmärki. Mõni pallike aga jääb jonnakalt põiklema, olles veidike erinev, näiteks teisest komplektist või lihtsalt natukene katki ning eesmärgini tihtipeale ei jõua. Kas tal üldse ongi eesmärk?

Meie teisiti veerev piljardikuul on ühes Eesti linnas elav Pille. Ta on natukene väiksem ja lihtsam kui teised. Pille on kergesti mõjutatav ja nii pörkub ta ühe halva mõjuga kamba juurest järgmise juurde, otsides oma kohta. Ta on nagu valge piljardikuul, mis kipub tabama vale meeskonna palli. Viis, kuidas ta oma kohta otsib, on ühiskonna normide ja tavade järgi probleemne. Selle juurde kuuluvad valetamised ja varastamised, alkoholi tarvitamine ja varastatud raha eest alkoholi ning sõprade ostmine. Tema „kaaslased“ otsivad teda Facebookis taga võlgade ja varguste pärast. Ta istub bussijaamas kui kodutu, viites aega endiste vangidega, olles purjakil ja avameelne. Kasutatakse ära tema lihtsust ja mõjutatavust ning suunatakse ta vargile. Pille arvab, et see tagab talle koha nende seltskonnas, vähemalt saab ta kuskile kuuluda.

Võib öelda, et kodust on jäänud kaasa andmata see positiivne, suunav ja armastust täis piljardikii müks, mis suunaks meie jonnaka palli õigele teele, õigesse meeskonda ja lõpuks õigesse auku.

Ühel hetkel hakkas piljardilaval toimuma siiski midagi uut. Kui algas projekt HUKK-AP, mille üheks tegevuseks piljardimäng, oli Pille just see kuul, mis mängulaualt puudus. Aga kuidas saada keskusesse noor, kes on harjunud veerema tänaval?

Teadlikult liikvele lastud jutuke jõudis peagi Pille kõrvu: „Kas sa keskusess oled käinud? Meil oleks seal natukene abi vaja, teame, et sulle meeldib pisematega tegeleda.“ Pillel süttis uudishimu, ta tuli, sai eduelamuse, kuid kadus taas silmapiirilt. Mitmeid kordi kutsuti teda tasuta piljardit mängima ning niimoodi pisikeste toksimiste järel jõudis Pille uuesti mõneks ajaks keskusesse, siis aga eemaldus jälle mitmeks kuuks.

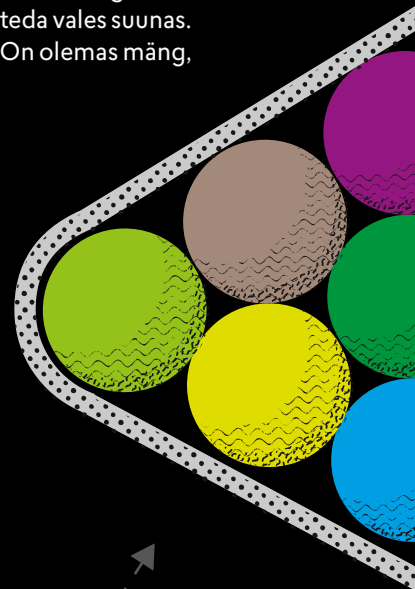
Samal ajal käis Pille ümber palju suurem mäng. Selgus, et Pille probleemiks on koduse eeskuju ja hoolimise puudumine, ning projekti HUKK-AP toel leiti võimalus talle anda uus müks. Uue hooaja alguses veereski Pille ühena

esimeste seas noortekeskusesse, kus teda ootasid juba ees noorsootõotajad (ehk positiivsed piljardikiid) ja mängulaud. Lõpuks sai Pille oma uue mänguväljaku – tema sõpradeks hakkasid noored pallid, kes noorsootõotajate müksude toel osalesid tegevustes, avatud noortetoas ja huviringides.

Pillel oli ka usaldusisik, kes teda kuulas ega mõistnud hukka. Talle oli tekkinud esimene positiivne eeskuju, kelle kaudu ta jõudis järjest uute ja toredamate eeskujude juurde. Nii jätkas Pille oma veeremist ja mängimist kuni detsembrini, mil ta jõudis arusaamale, et tuleb tagasi minna aasta eest pooleli jäetud kooli. Neiu mõistis, et elus on rohkem kui vaid mängulaud nimega „tänav“ ja vastasmeeskonna kuulid, mis mõjutavad teda vales suunas.

Nüüdseks teab Pille, et on olemas koht, kuhu ta kuulub. On olemas mäng, kus tema roll on oluline ja kuhu teda oodatakse.

Pillel on veel pikk tee veereda ja palju valikuid teha. Aeg näitab, kuhu ta jõuab.

5. Väljaspool huviringi avaldub muutus teadmistes ja oskustes

Andrese lugu: autohuvist suhtlusoskuseni

Andres saanuks paremini hakkama õppides vaikes keskkonnas, sest ta pelgas muutusi ning vältis klassiruumi. Ta ei osalenud üldistel kogunemistel ning võis endast välja minna pelgalt lõhna, müra või valguse peale. Samal ajal otsis Andres valikuliselt õpetajatega kontakti, vestles usaldavalt ja oli avameelne koolinõustajaga. Tal oleks olnud võimalus minna õppima teise kooli väikeklassi, kuid ta soovis jätkata põhihariduse omandamist kodukoolis; ühe põhjusena märkis ta: „Aga kellega ma seal endast räägin?“ Sai selgeks, et Andrese eripärad, millega kaasnevad igapäevases elus tõsised suhtlemis- ja sotsialiseerumiskeskused, võivad takistada tal areneda vastavalt oma eeldustele.

Andres tegi tihti juttu tehnikast: millised autod tänaval sõidavad, millised mänguautod tal kodus on, kuidas ta tahaks, et neid oleks suuremaid jne. Tal oli huvi tehnika vastu, kuid selle arendamiseks ei võtnud ta midagi praktilist ette. Kuna kooli sotsiaalnõustaja sai Andresega usalduslikult suhelda, tekkis võimalus last ja vanemat toetada ning asjade käiku veidi tagant tõugata. Eesmärgiks võeti leida võimalikult sobiv koht poisi tehnikahuvi arendamiseks.

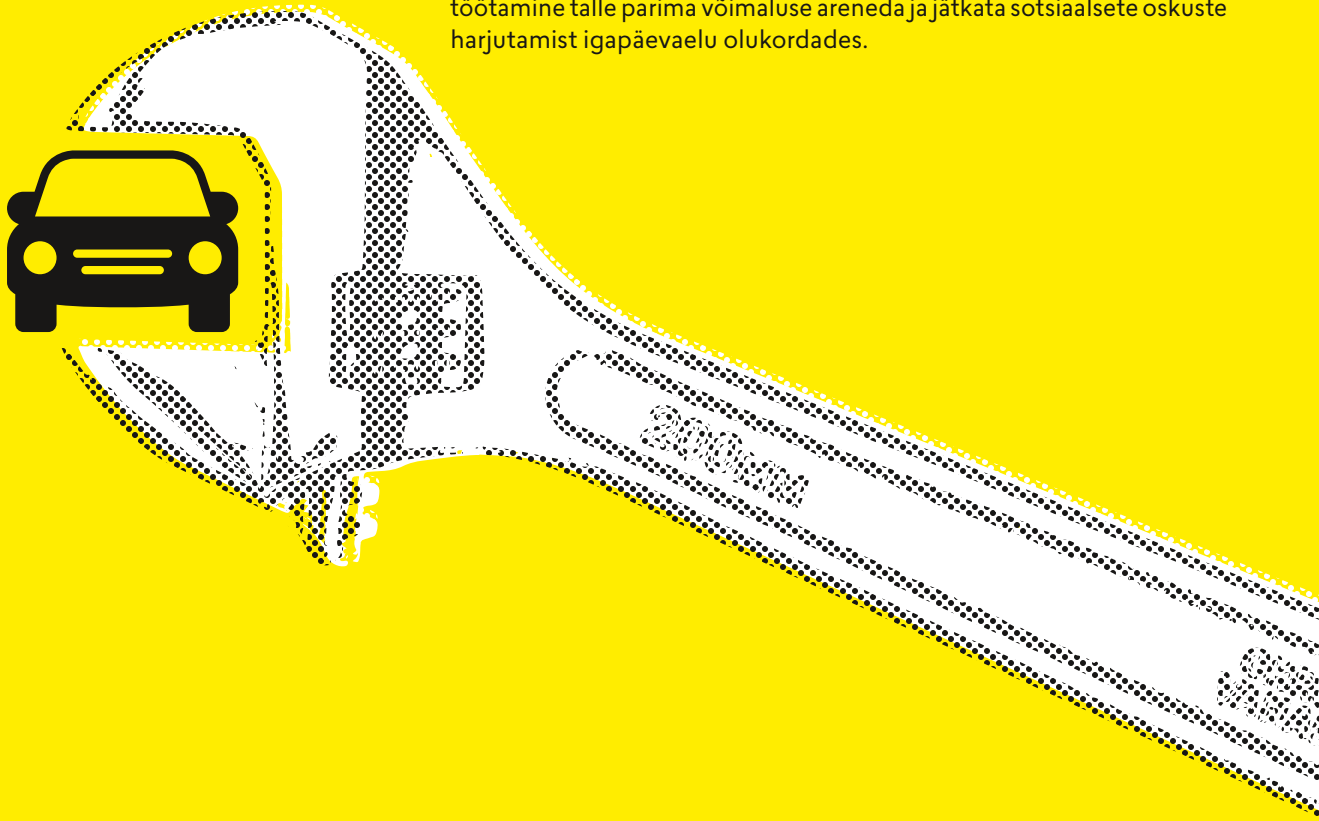
Samal ajal pidi Andresele sobima ka teiste laste seltskond, see ei võinud olla arvukas ega temaga päris ühealine. Nagu tellitult sai just sel ajal esimese tuule tiibadesse projekt HUKK-AP. Koolis Andrese huvidele vastavaid ringitegevusi ei pakutud, kuid huvikool oli väga vastutulelik ja valdkondade ning ringitasu poolest sobiv. Andres hakkas osalema automudelismi ringis. Ta sobis juhendajaga ega vältinud ka ringis käivaid lapsi. Eriti meeldis talle, et ringijuhendaja kasutas töös ka arvutit ja vestles mitmesugustel tehnikateemadel. Veel lubati Andresele majas ringi liikuda ning külastada ka teisi huviringe. Kooli sotsiaalnõustaja oli Andrese ringijuhendajaga telefonitsi korduvalt kontaktis, et poisi huvitegevust toetada ja probleeme ennetada.

Pärast igat ringitundi käis Andres kooli sotsiaalnõustaja juures oma tegevusest vestlemas. Talle oli tähtis rääkida, milliste autodega sai seal tegeleda ning milliseid tehnilisi vahendeid veel (näiteks arvuti, helikopterimudelid) võis näha ja kasutada. Talle meeldis ringitöös osaleda ning tema tutvuskond kasvas, ka ei esinenud tal suuri suhtlemistörkeid.

Oli selge, et huviringis osalemine arendas Andrese tehnikahuvi. Tema eelistused said selgemaks ning ta hakkas ise otsima võimalusi tehnikaga

tegeleda: otsis koju vanu mänguautosid, -lennukeid ja -helikoptereid, mida parandas ja püüdis tööle panna. Seejärel nõustus ta kooli sotsiaaltöötaja ettepanekul osalema kooli robotikapäevadel ja valiti tulemuste põhjal ka kooli esindavasse meeskonda.

Andresel on käsil üheksanda klassi lõpetamine ning ta on kindel oma tuleviku seotuses tehnikaga: ta tahaks valida kas autoremondilukksepa või arvutiasjanduse eriala. Huvitegevuse kaudu jõudis noormees valdkonna juurde, milles on andekas ning mis eeldab vähest sotsiaalset suhtlemist. Loodetavasti annab meelepärasel alal õppimine ja hiljem ka töötamine talle parima võimaluse areneda ja jätkata sotsiaalsete oskuste harjutamist igapäevaelu olukordades.

6. Väljaspool huviringi avaldub käitumise muutus

Siimu lugu: oma rada leidmas

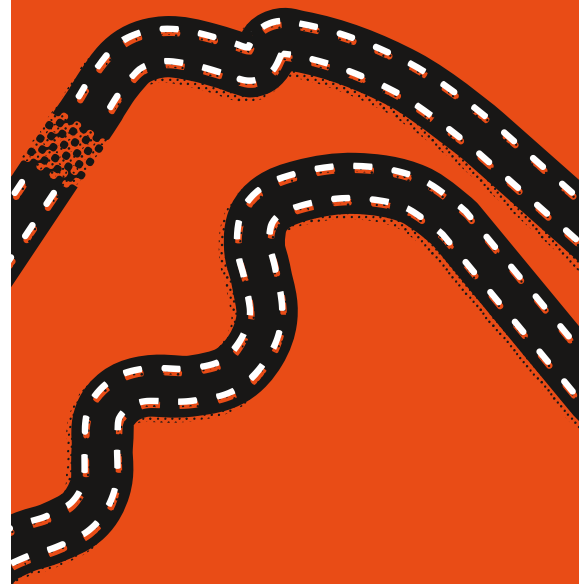
Siim on algatusvõimeline väga elav ja füüsiliselt hästi arenenud poiss. Ta on suuremalt jaolt kasvanud ema ja vennaga, sest isa on juba kaua aastaid töötanud välismaal. Siimul on alati varuks mõni idee ja tal on ikka käsil midagi just tema jaoks tähtsat. Paigal püsida on tal raske, alailma on vaja tegutseda: midagi tuua – viia – otsida – leida – uurida – lahendada – korda ajada. Koolis on õppetunnid tema jaoks liiga pikad, vahetunnid aga kaovad ülikiiresti möödanikku, ning seetõttu on Siim lausa sunnitud oma tähtsaid asju vahel ainetundides edasi ajama. See on koolis muidugi kaasa toonud pahandusi.

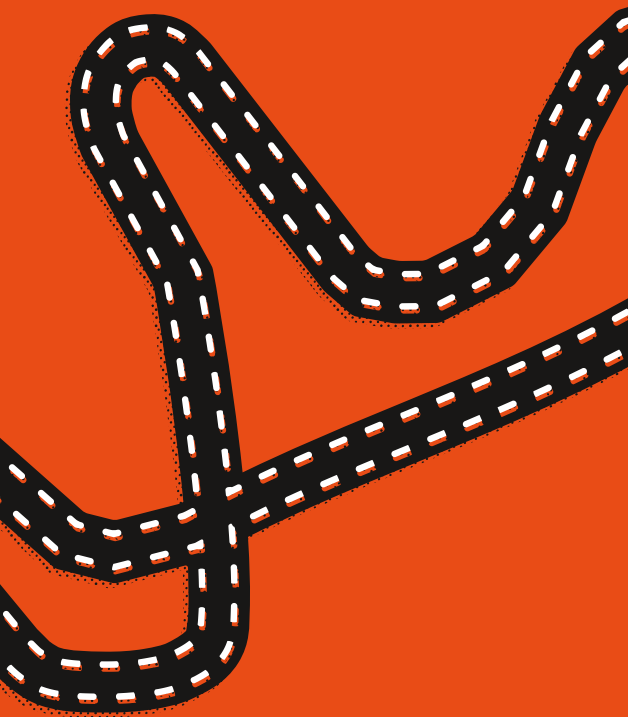
Siim oskab käituda väga viisakalt, kuid tema kiire elutempo ei pruugi selleks aega jätta, vahel on hoopis jõuline kehakeel see, mis aitab tal liikuda kõige rutem punktist A punkti B. Juba algklassidest alates on ema ja klassijuhataja pidanud tegema tihedat koostööd, et Siimu käitumine koolis püsiks raamides ja õppimine edeneks. Selle tunnistusena, et väljaspool kooli ei ole Siimu elu sugugi rahulikum ja et seiklusi otsides satub ta vahel lausa pahandustesse, on koolil tulnud noorsoopolitsei ja alaealiste komisjoni nõudmisel kirjutada noormehe kohta ametlikke iseloomustusi.

Siimu on nõustanud kooli psühholoog, kuid pahandused on jätkunud. Oli tekkimas olukord, kus Siimu vaba aja tegevusega võisid kaasneda nii tõsised õigusrikkumised kui ka raskused õppetööga hakkamasaamisel koolis. Vanemad ei osanud midagi ette võtta, ka koolis tunti olukorra pärast suurt muret. Perekonda püüti toetada nõuannetega eri tugivõrgustikes ja psühholoogi vastuvõtul. Kõige vähem tundis muret Siim ise – tema tahtis ainult sõpradega põnevalt aega veeta, ja küsimus, kas talle võib sellest tuleneda mingeid probleeme või ohte, ei morjendanud teda üldse.

Kooli sotsiaalnõustajale tundus, et Siimu võiks aidata sobiva vaba aja tegevuse leidmine. Selle mõttega oli päri ka Siimu perekond, kes samas seisis küsimuse ees, mida lapsele soovitada ja kuidas äratada temas huvi. Kuna Siimul olid mitmed head eeldused, nagu kohanemisvõime, julgus, hea suhtlemisoskus, õpivõime jms, oli huvialade valik lai.

Siimu esmaseks valikuks osutus orienteerumine, sest talle meeldis, kaart näpus, tundmatul maastikul liikuda, otsida kindlaid etteantud objekte ja olla rajaleidja. Siimu huvi orienteerumise vastu püsis umbes kaks kuud.

Järgmiseks leidis ta peale telerist tantsuvõistluse vaatamist, et soovib proovida breiktantsu. Kehalised eeldused ja rütmitunne olid poisil olemas, puudu jäi püsivusest harjutamisel ja tahtest rühmas koos teistega pingutada. Kolmandaks ahvatluseks oli kitarriõpe, mille lõpetas käeluumurd.

Kõiki neid võimalusi olin koos Siimuga esmalt internetist otsinud, siis temaga arutanud ja kaalunud ning käinud koos temaga kohapeal asja uudistamas, ent poisile kõitvat tegevust ei olnud õnnestunud leida. Ega Siim ise täpselt ei osanudki kirjeldada, mis takistuseks sai, see-eest oskas ta öelda, et oli igav ja ära tüütas. Ilmselt mängis rolli tema püsimatus ja vähene rutiinitaluvus. Võib-olla sai ta enda arvates vähe tunnustust.

Püüdsime siis leida veel mingit tegevusala, mis pakuks küllaldaselt väljakutseid, oleks mitmekesine ning sunniks individuaalselt pingutama, kaotamata sealjuures võimalust saada eduelamust ja teenitud tunnustust. Neljanda katsena hakkas Siim käima motoringis, kus juba oli ees üks koolikaaslane. Praegu on noormees seal käinud umbes viis kuud ning talle meeldib. Siim on rahul, sest motoringis on huvitav, saab tehnikaga toimetada, garaažis töötada ning liiklust õppida. Vanematele meeldib eriti, et motoringi tegemised on Facebookis ilusasti näha ja nad võivad olla kindlad, et Siim on seal kohal ja toimetab. Veel on Siim enda jaoks avastanud saalitrennid ja ujumise, kuigi need ei kõida teda niivõrd kui motoring.

Siim on leidnud endale huvipakkuvad tegevusalad, millega tahab jätkata. Kuna ta on püsimatu, sobib vaheldust pakkuv ning rutiinivähene tegevus talle hästi. Samal ajal õpetab liiklus- ja treeningueeskirjade ning garaažikasutuse juhendite täitmine talle distsipliini ja korda ning aitab tasakaalustada liigset tormakust. Siim räägib koolis kaasõpilastele meeleldi oma treeningutest ning talle meeldib teiste tähelepanu. Vanemad on rõõmsad, et poeg on eemaldunud tänavasõpradest ja leidnud sobiva huviringi. Kool jätkab koostööd koduga, sest nii elava noormehe puhul tuleb ikka ette, et klassijuhatajal ja lapsevanemal tuleb lapse parema toetamise huvides kokku saada ning aru pidada.

Katse-eksituse meetodil tegevusvaldkonna otsimine võimaldas Siimul teha valiku oma isikliku eelistuse alusel. Sellele aitas kaasa kooli sotsiaalnoustaja eestvedamisel tegutsenud koolisene võrgustik (aineõpetajad, klassijuhataja, kasvatustöö metoodik) koos kooliläise võrgustikuga (huviringide juhendajad). Tänu vanemate aastatepikkusele püsivusele lapse probleemide lahendamisel ja temaga usaldusliku koostöö saavutamisel sai võimalikuks leida Siimu arengut soodustav tegevusala.

...tema sotsiaalsed oskused ja orienteerumisvõime on nende kuude jooksul arenenud. Vanemad usaldavad teda koos ringikaaslastega koolist huvikooli tulema.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Muutus huvialaga seotud teadmistes ja oskustes

Arenenud pillimängu- ja tantsuoskused
Loovuse areng
Orienteerumisoskus
Kunstiande ilmsikstulek

Ta tuli trenni koos sõbrannadega... ta suhtles ainult kindlate inimestega ega võtnud ise otsuseid vastu, seda tegid teised tema eest. Panin edaspidi ta sõbrannadest eraldi gruppidesse. Sel aastal on ta iseseisvam, annab otsustest ise teada ja avaldab ideid ka gruppides, kus käivad sõbrannad, ega hoiu ennast tagasi.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Väljaspool huviringi avalduv muutus teadmistes ja oskustes

Arenenud suhtlemis- ja meeskonnatööoskused
Eesmärkide seadmine
Parem keskendumis- ja tähelepanuvõime
Iseseisev liiklemine
Iseenda adekvaatsem hindamine
Eesti keele sõnavara suurenemine
Eneseusk
Soov uusi tööoskusi omandada
Maailmapildi avardumine
Enesehinnangu kasv
Õppedukuse paranemine

Kõik lapsed, kes huviringist osa võtsid, arenesid keeleliselt vägagi märgatavalt. Nende sõnavara suurenes, rääkimislaadus paranes, eneseväljendusoskus arenes ning, mis peamine, tänu sellele hakkasid nad ka koolielust aktiivsemalt osa võtma. Lisaks said nad väga palju uusi teadmisi seoses eesti kultuuri ja pärimusega. Nende varem natukene kõrvale jäänud võõrkeelsetest peredest laste maailm oli ühtäkki rikastunud ning laienenud.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Huviringis avalduv käitumise muutus

Õpilastevaheliste konfliktide vähenemine
Õpetaja ja õpilase koostöö paranemine
Paranenud keskendumisoskus
Järjepidev kohalkäimine
Ideede avaldamise julgus
Suurem omaalgatus
Esinemised ja näitused

Kuidas väljendusid noortes toimunud muutused ?

Muutus huviringis käimisega seotud hoiakutes ja tunnetes

Uute sõprade leidmine
Uhkus oma tööde üle
Lisamotivatsioon
Kuuluvustunde teke
Kasvav huvi teema vastu

Ta on leidnud endale tegevusala, mille vastu tal on huvi, ning ta ütleb, et tahab jätkata. Talle meeldivad ka treenerid ja tema mõte on tulevikus treeningu abil edu saavutada. Ta on julge ning väljakutseid vajav ja otsiv poiss ning esimesed kukkumised – mis on treenerite sõnul selle treeningu proovikivid – pole teda ehmatada ega katkestama panna suutnud.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Ta sai juurde enesekindlust ja kinnitust, et väljaspool turvalist keskkonda ei suhtuta temasse alati halvasti.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

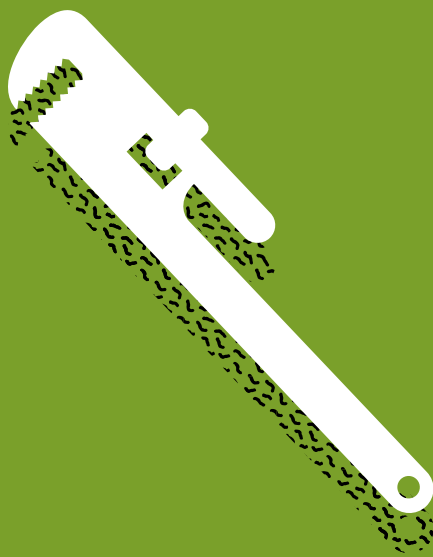
Väljaspool huviringi avalduv käitumise muutus

Erinevate tegevuste korraldamine
Halbadest sõpradest eemaldumine
Uute asjade proovimine
Tunnis paremini käitumine
Agressiivsuse vähenemine
Enesekehtestamine
Tagasihoidlikkuse vähenemine
Sõltuvuse vähenemine
Iseseisev harjutamine
Julgustamine
Jutukamaks muutumine
Iseseisev liiklemisoskus
Initsiatiivikus

V

**HUKK-AP mõju-uuringu
tulemused: osalenud
spetsialistide pädevustes
ja võrgustikes toimunud
muutused**

Minu eesmärk on aidata noortel end elus teostada. Pean tähtsaks seda, et inimene areneb võrreldes sellega, milline ta varem oli. Igal inimesel on oma võit.

Aleksandr Nesterenko, Narva Noorte Meremeeste Klubi õpetaja

See, kuivõrd saavad noored osaleda just enda huvile ja vajadustele vastavas huvitegevuses, sõltub palju valdkonna eestvedajate ja huviringide juhendajate hoiakutest ning valmisolekust luua uusi võimalusi. Seetõttu oli projekti üheks eesmärgiks innustada peale noorte ka neid inimesi ja organisatsioone, kellest sõltub noorte osavõtt huvitegevusest ning seal püsimine ja edenemine.

HUKK-AP raames katsetati erinevaid kaasamis-, koostöö- ja rahastusmudeleid. Õnnestumisele aitas kaasa spetsialistide pädevuste, sealhulgas hoiakute, mõjutamine koolitustel, supervisioonidel ja kogemuste vahetamise käigus.

Eksperimenti pikemaajaline efekt sõltub aga osalenute projektijärgsetest sammudest. Näiteks rahastusotsustest – kas projekti raames edukaks osutunud tegevusi on võimalik samas või suuremas mahus jätkata või kas omandatud kogemusi saab edaspidi viia ellu nendeski piirkondades, kuhu projekt seni veel ei ole jõudnud.

„Koostöö“ ei ole enam lihtsalt mingi populaarne sõna või silt, vaid üheskoos tegemine on rakendatud igapäevatöösse ja saanud normiks.

Kristel Kallau, Pärnu Kunstikooli direktor

Ma käisin oma abilistega meie valla väikestes asulates, kus pole ühtegi huvikooli. Minu arvates jääb sellisest liikuvast koolist väheks. Jah, võib-olla mingi huvisäde meke süttib, kuid põhijõud peab olema suunatud sellele, et huvi ei kustuks. Selleks aga on vaja üles ehitada süsteem, see tähendab, et on tarvis töötajaid, rahalisi võimalusi, plaanilist tööd.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Järgnevalt on välja toodud HUKK-AP olulisemad lühemaajalised mõjud noorte huvitegevusse kaasajatele. Neid on ilmetatud tsitaatidega projekti elluvijate kogemuslugudest.

Peamised neli HUKK-AP olulist mõjuaspekti osalenud spetsialistidele ja võrgustikele on järgmised.

1. Projekti abil õpiti huvitegevuses juba osalevate noorte mitmesuguseid vajadusi paremini märkama, tulemuslikumalt ise reageerima või vajadusel nõu küsima.

Huvikooli jaoks on eriliste noorte kaasamine suur sallivuse õppetund. Rasketel hetkedel mõtlesin psühhodraama õpetaja Ruuda Palmquisti sõnadele: „Eks inimesi olegi igasuguseid ja vahel on mõnega neist raskem toime tulla.“ Me kõik oleme erilised ning vajame aeg-ajalt tavapärasest rohkem tähelepanu.

Signe Söömer, huvikooli Tartu Loodusmaja direktor

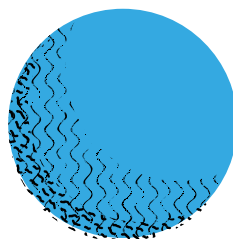
Kogemuslugudest selgus, et paljud huvitegevuse spetsialistid pole varem osanud noorte erisusi piisaval määral arvestada ega analüüsida või võtta olukorra lahendamiseks küllaldaselt toetavat hoiakut. Samuti tuli välja, et osa spetsialistidest on kartnud noorte erinevaid vajadusi sildistamise hirmus selgelt sõnastada ja nendega tegeleda. Lapsevanematelgi on puudunud kogemused, kuidas oma laste erilisi vajadusi huvikoolide õpetajate ja noorsootöötajatega arutada.

Märgiti sedagi, et nii laiem teavitus kui ka isiklikud kogemused aitasid tähele panna noorte erinevaid vajadusi ja nende loomulikkust ning õpetasid nende märkamise tähtsust.

Huvikoolide õpetajad märkasid lapse probleemi, kuid alati ei osanud selle taga näha lapse hariduslikku erivajadust, mille kindlakstegemiseks ja toetamiseks puudusid vajalikud oskused. Kui oskused olid ka olemas, ei võimaldanud keskkond (nt liiga suur grupp) neid rakendada.

Õpetajad on eelkõige professionaalid, kellel on pedagoogiline ettevalmistus. Puudusid täienduskoolitused, ettevalmistus ja sisemine kindlus HEV ehk hariduslike erivajadustega õpilastega toimetulekuks.

Väljavõtte HUKK-AP kogemuslugudest

2. Noortega töötavad spetsialistid said teadmisi, kogemusi ja julgust vähemate võimalustega noorte kaasamiseks.

Projekti oluline osa oli koolituste ja toetavate tegevuste kaudu (näiteks kogemuste jagamise kohtumised ja supervisioonid) tõsta spetsialistide teadlikkust uute sihtrühmade kaasamise omapärastest ja võimalustest. Selline terviklik lähenemine andis paljudele noortega töötavatele spetsialistidele väga vajalikku moraalset tuge, pakkus positiivset õpikogemust ja lõi valmisoleku (ressursside olemasolu korral) kaasata vähemate võimalustega noori edaspidigi ja nendega töötada.

Meie kooli lihtsustatud õppe loodusringide lapsed on mulle teadvustanud, et kõige tähtsam on võtta aega – nende kuulamiseks, küsimustele vastamiseks, valminud tööde vaatamiseks või üksteise kallistamiseks. Nad on õpetanud mind põhjalikumalt oma tegevusi planeerima, jälgima oma emotsioone ja kõnet, mitte tormama esimesel võimalusel abistama, vaid asuma appi alles siis, kui abi palutakse.

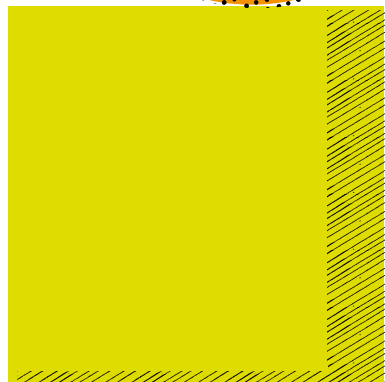
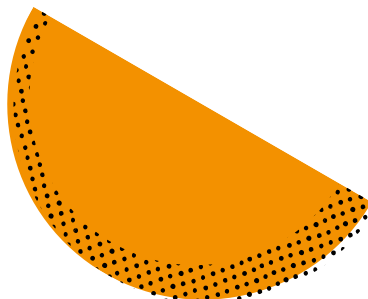
Signe Söömer, huvikooli Tartu Loodusmaja direktor

/Projekti lõpuks/ õpetajad on „eriliste“ lastega harjunud ega kosta kurtmist, et nendega oleks raske või problemaatiline. Õpetajad ei leia, et need lapsed ei peaks ringis käima, et neid peaks kuskil mujal hoidma või keegi teine nendega tegelema.

Tänu projektile on HEV-noorte kaasamine huvitegevusse oluliselt muutunud. Kui varem võis täheldada huviringi juhendajates ebakindlust ja kõhklust hariduslike erivajadustega õpilaste kaasamise suhtes, siis projekti kaudu saadud kogemused on neid eelarvamusi suuresti muutnud. Kaheaastase projektiperioodi jooksul oli selgelt näha, kuidas projektihuviliste arv kasvas, sest just tänu võrgustikutööle said uued liitujad julgustust ning kindlustunnet proovida hariduslike erivajadustega lastega töötamist.

Väljavõtte HUKK-AP kogemuslugudest

3. Omavahel teevad koostööd pooled, kes varem (niivõrd sihipäraselt ja sedavõrd suures mahus) võrgustikutöös ei osalenud.

Huvitegevuse eesmärgiks on luua võimalused noore mitmekülseks arenguks. Mida mitmetahulisemad on noore vajadused ja arengut takistavad probleemid, seda enam peavad omavahel koostööd tegema sotsiaal-, noorsootöö-, haridus-, meditsiini- ja korrakaitsepspetsialistid.

HUKK-AP projekti kaudu sai Viljandi huvikooli ja üldhariduskooli koostöö uue tähenduse. Koos korraldati noorte hulgas küsitlus huviringide vajaduse kohta ning jõuti nendeni, kes seni ei olnud ringides osalenud. Noored kaasati neile huvipakkuvasse ringi ja koos otsiti lahendusi ka sellele, kui mõni neist jäi tegevusest kõrvale.

Anu Peiel, Viljandi Huvikooli direktor

Selleks et üle 2500 noore saaks HUKK-AP tegevustes osaleda, pidid kõik partnerid kas algatama või arendama edasi juba loodud koostöövõrgustikke. Mitmes piirkonnas loodi noorte kaasamiseks uued koostöömudelid ja -harjumused, näiteks rajati noortega kokku puutuvate spetsialistide omavaheline regulaarne võrgustikutöö.

Noort toetav võrgustik võis olla väiksem või suurem, kuid tähtis oli kaasata sellesse kõik võtmeisikud. Näiteks Pärnu võrgustikku kuulusid nii huvi- kui ka üldhariduskoolide juhtkondade liikmed ja õpetajad, linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna spetsialistid, õppenõustamiskeskuses töötavad sotsiaalpedagoogid ja psühholoogid.

Õpetajad tunnevad end tänu koolitustele, supervisioonidele ja arenguseminaridele kindlalt. Kohtumistel osalevad ka teiste huvikoolide õpetajad, juhtkonna liikmed, koolide sotsiaalnõustajad ning üldhariduskoolide esinädajad. Tekkinud on võrgustik, kus üksteist tuntakse ning vajadusel saab otsida abi ja toetust.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

4. Partnerid katsetasid projektirahastuse abil tulemuslikult uusi tegevusi, mis võiksid edaspidi saada püsiva rahastuse.

Projekti alustades selgus, et paljudel huvitegevuse pakkujatel olid oma väljakujunenud tegevusmudelid, millest mõningaid oli vähemate võimalustega noortele kohandada üsna raske, näiteks kaasata teatud vaimsete erivajadustega noort tavagruppi. Nendest noortest oldi küll teadlikud, kuid puudusid ressursid oma põhitöö kõrvalt nende erivajadusi lähemalt tundma õppida ja neile osalusvõimalusi luua.

HUKK-AP pakkus inspiratsiooni ja raha katsetada uusi lähenemisi, nagu näiteks individuaalsed huviringid hariduslike erivajadustega noortele ja mobiilne huvikool. Kui esmasel lahendused ei toimunud vastavalt plaanitule ja/või ei andnud soovitud tulemusi, võimaldas projekti elluviimiseks antud aeg neid ka korrigeerida.

Katsetasime uut lähenemist oma animatsiooni töötubadega. Meie töötubades, mis toimusid kohalikus noortekeskuses, osalesid alaealiste komisjonist suunatud noored, aga segasime gruppi ka teised keskuse külastajad. See toimis, animatsioon töötab kõikide noortega! Nad tundsid töötubade vastu suurt huvi. Samas, aeg-ajalt tuli neile ka kohalkäimist meelde tuletada ning neid innustada.

Sondra Lampmann, Nukufilmi Lastestudio juhendaja

Tegijad ise õppisid seda, et huviharidus ei ole pelgalt huvikooli maja keskne. On olemas terve hulk lapsi, kelle puhul on vaja ise kohale minna ning tekitada nendele tuttavas keskkonnas huvihariduse võimalus, sest töö suures rühmas neile lihtsalt ei sobi.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Noorte kaasamine huvitegevusse uuel moel tähendas mõnikord vajadust lisatöövahendite ja materjalide järele, mida HUKK-AP samuti pakkus.

Tänu projektile saime vahendeid, mida meil siiani polnud: nüüd saame vanad nukud restaureerida, valmistada uued, ömmelda kostüümid ja teha dekoratsioonid. Peamine on see, et kõik need tegevused aitavad kaasa meie laste arengule, sest nad saavad ise vaeva näha: ömmelda, värvida, välja lõigata, joonistada. Igaüks meie kasvandikest on milleski andekas, aga see, milles nimelt, saab selgeks vaid siis, kui lapsel on võimalus midagi proovida. Näiteks tuli välja, et üks meie poistest oskab väga hästi joonistada – see selgus alles siis, kui ta hakkas värvima vaipa meie uue muinasjutu jaoks.

Väljavõte HUKK-AP kogemusloost

Edukaks osutunud tegevusmudelid tasub täpselt ära kirjeldada ja nende rahastamist jätkata, et vähemate võimalustega noored saaksid edaspidigi nendes huviringides osaleda.

Positiivse näitena võib välja tuua Pärnu Linnavalitsuse toetuse jätkumise vähemate võimalustega ja hariduslike erivajadustega noorte kaasamiseks huvitegevusse peale HUKK-AP tegevuste lõppu ja Tartu linna noorte huvitegevuse toetussüsteemi täiendust. Selle järgi toetatakse kõrgema pearahakoefitsiendiga majanduslikult vähemate võimalustega noorte kõrval ka erivajadustega noorte osalemist huviringides (tingimusel, et noor on kantud Tartu linna elanikeregistrisse).

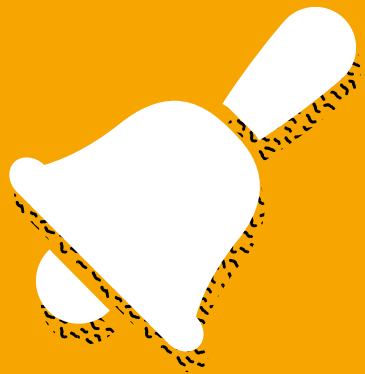
Loodan, et Pärnu süsteemi, kus HEV-noored saavad huvitegevuses osaleda, rakendatakse ka mujal. Minu unistus on see, et ühel päeval finantseeritakse riiklikult kõigi noorte huvitegevuses osalemist. Olen valmis jagama selleks oma kogemusi ja teadmisi!

Kristel Kallau, Pärnu Kunstikooli direktor

VI

**Olulisemad õppetunnid
ja soovitused: millest
sõltub vähemate
võimalustega noore
huvitegevusse kaasamise
tulemuslikkus?**

Selleks et vähemate võimalustega noored osaleksid huvitegevuses ja saaksid sealt enda jaoks väärtusliku õpikogemuse, tuleb kogu nende kaasamine põhjalikult läbi mõelda ja planeerida.

Joonisel 13 on esitatud projekti HUKK-AP kogemuste analüüsi käigus selgunud tegurid, mis mõjutavad noortele arenguvõimaluste loomise tulemuslikkust. Noorte kaasamist kavandades ning ellu viies on tähtis eri pooli ja nendega seotud tegureid teadvustada ning vajadusel ka mõjutada.

Esmalt on vaja vähemate võimalustega noored üles leida, seejärel selgitada välja nende vajadused ja huvid, sealhulgas otsustada, millise teema ja meetodikaga huviringid võiksid nende arengut kõige paremini toetada. Väheste materiaalsete võimalustega või kaugemates piirkondades elavate noorte puhul tuleks läbi mõelda, kuidas parandada juurdepääsu huvitegevusele.

Sarnaselt kõigi teiste noortega on vähemate võimalustega noorte kaasamise oluliseks eelduseks edastada infot kujul, mis äratav uudishimu, põnevust ja unistusi ilma liigset ebakindlust tekitamata. Eriti füüsilise ja vaimse puudega noorte puhul tuleb tagada ligipääs tegevuspaikadele.

Mõnel juhul võib olla mõistlik, või sõltuvalt tegevuste tüübist isegi ainuvõimalik, pakkuda huvitegevust väljaspool formaalharidussüsteemi. Teistel juhtudel võib aidata noortele ligipääsu tagada just tihe koostöö üldhariduskoolidega, pakkudes tegevusi kooli ruumides. Noorte elus on vähemalt kaks igapäevakeskkonda, kodu ja kool, ning nende toetusest sõltub suuresti nii noorte teadlikkus, motivatsioon kui ka võimalus huviringides osaleda. Need võivad olla kas noore osalemise toetajad (nt märgates huviringides käimise seost õpitulemuste paranemisega või hoolduskoormuse vähenemisega) või takistajad omal valikul (nt mugavusest) või kitsendavate asjaolude tõttu (nt aja- või rahanappus).

Elkõige on tarvilik saavutada pere toetus või vähemalt proovida lõpetada vastutööamine noore osalemisele. Kui asenduseredes saab noorte huviringidesse kaasamise seada kogu asutuse (st asenduskodu) prioriteediks (sh loomuliku osana perevanemate või kasvatajate igapäevatööst), siis

tavaperede puhul tuleb toetada eraldi iga perekonna motivatsiooni, lähenedes juhtum juhtumi haaval.

Süsteemselt on noori kõige kergem kaasata üldhariduskoolide kaudu. Sealjuures võib haridusasutus ise olla huviringide pakkujaks oma töötajate või väliste teenusepakkujate abil või aktiivseks koostööpartneriks noorte suunamisel koolivälistesse huviringidesse.

Huvihariduses osalemine sõltub suurel määral ressursidest (nii noorte vaatenurgast seoses osalemisega kui ka läbiviija perspektiivist seoses oma tegevuse korraldamisega).

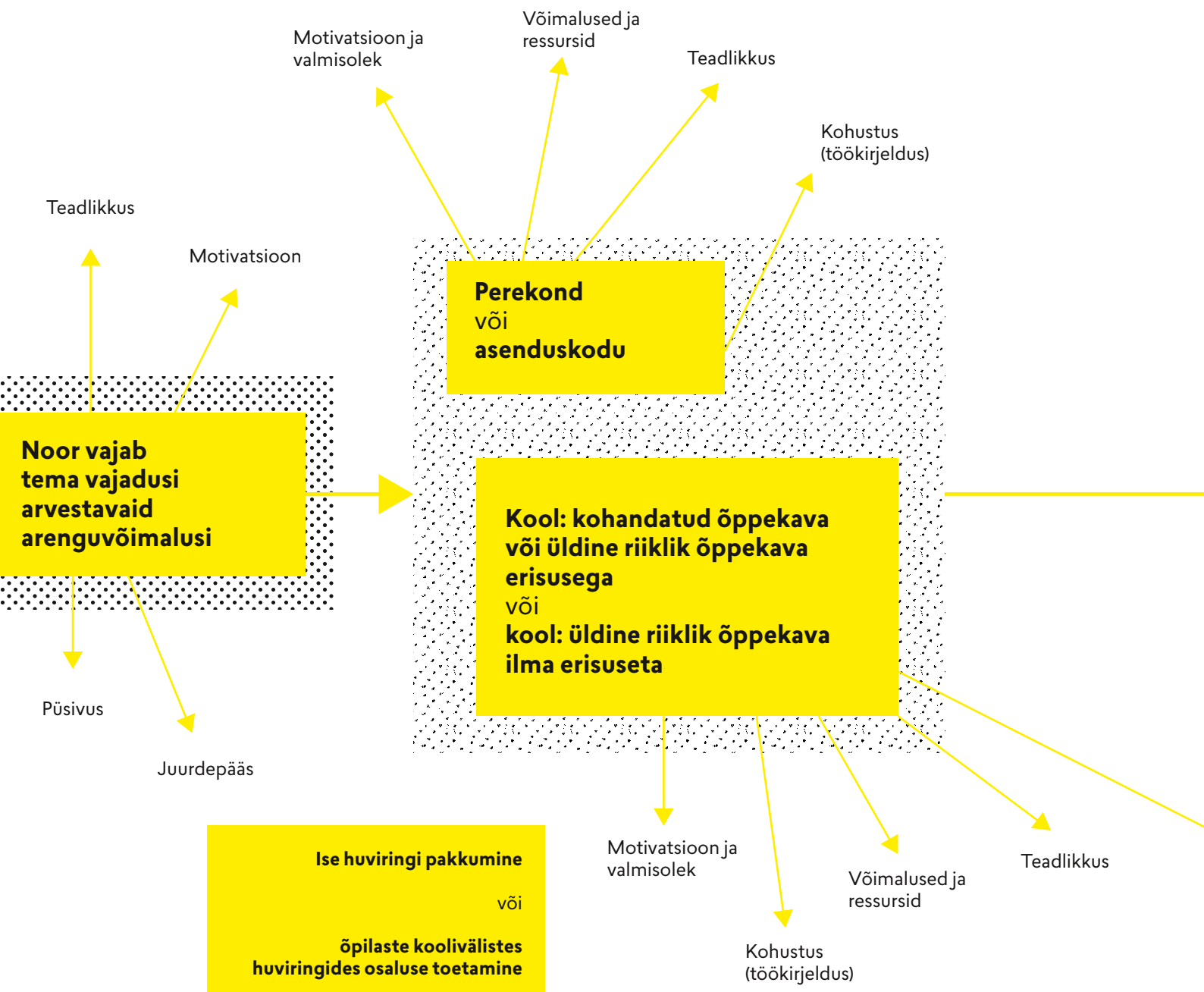
Esimese sammuna on vaja huviringide juhendajatega arutada, kuidas olla avatud uutele sihtrühmadele ja milliste meetoditega neid ise aktiivselt tegevustesse haarata. Siinkohal mängib hästi suurt rolli spetsialisti enda valmisolek ja soov professionaalselt areneda, mida tuleb kindlasti toetada. Tähelepanu peab pöörama sihtrühmaga töötamiseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamisele. Juhendajate professionaalset arengut toetab ja motivatsiooni hoiab kogemuste jagamine ja analüüs, kusjuures oluline on luua seos varasemate õppetundidega. Mitmed HUKK-AP projektis osalenud huviringi juhendajad tõid esile, et nende juures on hariduslike erivajadustega noori õppinud kogu aeg, kuid nad ei ole nendega varem niivõrd teadlikult tegelenud. Kindlasti on vaja juhendajatele tekitada palgafond, leida huviringi toimumiseks sobiv koht ja vajalikud töövahendid.

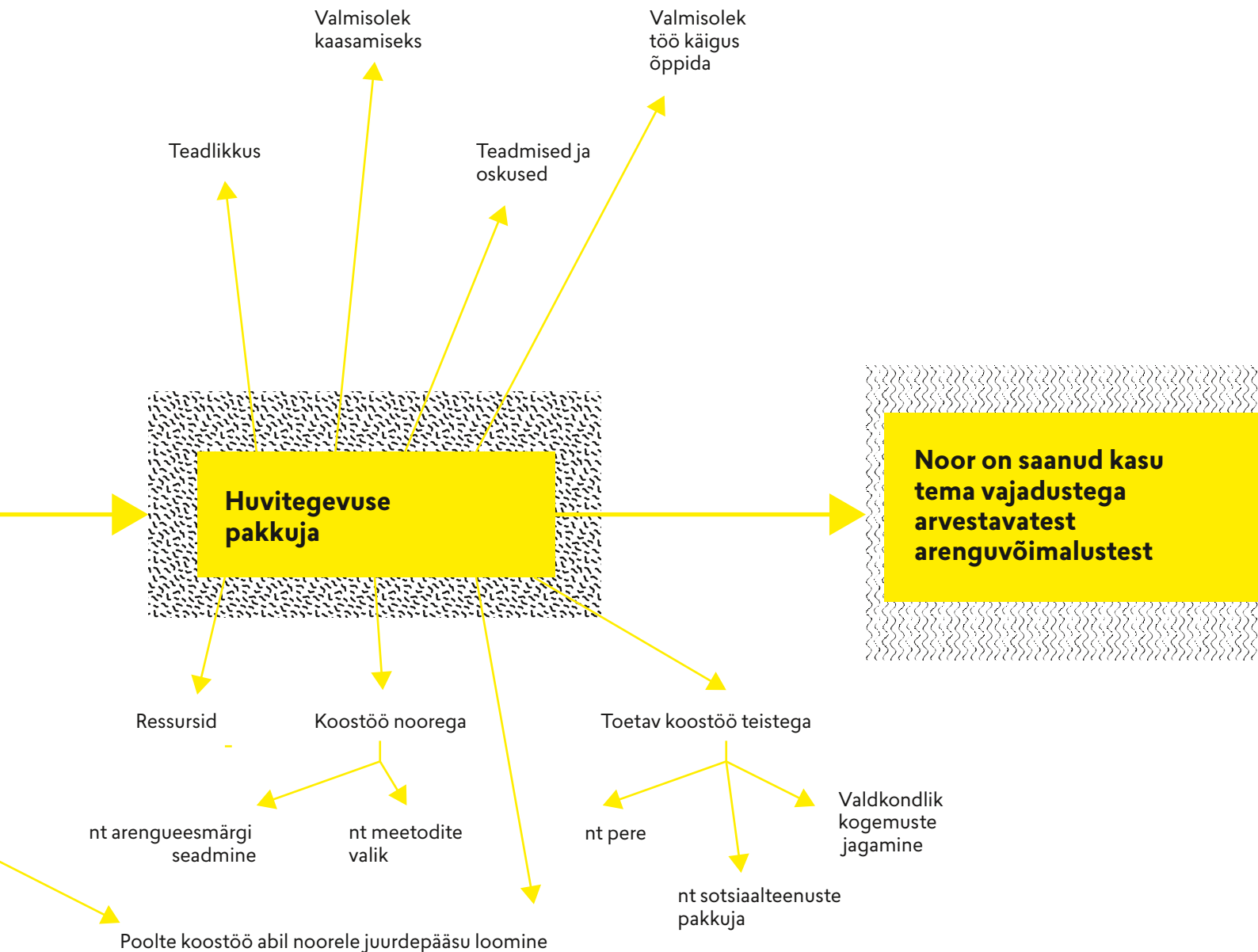
Oluline on rõhutada, et väga palju aega nõuab koostöö eri pooltega, nagu pere, õpetajad, sotsiaalpedagoogid, lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad, tugiisikud.

Teekonna lõppsihiks on piirkonnas elavate, vähemate võimalustega noorte huvitegevusse kaasamise süsteemne ja kestlik korraldus.

Mida enam soovitakse huvitegevust pakkudes lähtuda noorte vajadustest, seda rohkem aega ja tööd see nõuab. Joonisel 14 on kujutatud tüüpilisemad tegevused, mida HUKK-AP projektis osalenud spetsialistid kogemuslugudes esile tõid.

Joonis 13. Noore huvitegevuses osalemise edukust mõjutavad osapooled ja tegurid.

Joonise vasakul poolel on noor, kes veel ei osale huvitegevuses ja kelle arengut saaks kaasamise kaudu toetada. Paremal pool on kujutatud edukas lõpptulemus: noor on osalenud oma vajadustele ja huvile vastavas tegevuses ning saanud sellest kasu näiteks uute oskuste või positiivsemate eluhoiakute kujul.

Grupi- või individuaalõpe
vastavalt vajadusele

Individuaalne
lähenemine

Väljasõitudel
käimine

Milliseid tegevusi

Premeerimine

Noortele vastutuse
andmine

Noorte
omavahelise suhtlemise
julgustamine

Joonis 14. Spetsialistide tüüpilisemad tegevused noore toetamisel.

**Pidevad
konsultatsioonid ja
vestlused**

**Lapsevanemate
kaasamine**

**Abistamine
ühistranspordi
kasutamisel**

**viisid läbi
noortega töötavad
spetsialistid**

?

**Kasvatajate ja kaaslastega koos
huviringis käimine**

**Julgustav ja innustav
suhtumine**

**Kindlate reeglite
loomine**

**Mitmekesiste
tegevuste
pakkumine**

Sallivuse lugu: erilised noored erilises grupis

Ühes täiesti tavalises kunsti- ja meisterdamisringis käis väga värvikas seltskond noori. Peetril oli autismispektri häire, Riin ärritus väga kergesti. Ringis osales veel kaks vene rahvusest tütarlast (Diana ja Eva), kes rääkisid ka eesti keeles. Claudia oli pärit Iisraelist, ta küll õppis eesti keelt, kuid eelistas suhelda vene ja inglise keeles. Samuti arendas ringis oma kunstiannet Marleen, kes oli väga kriitiline inimeste erisuste suhtes – see väljendus näiteks negatiivsete kommentaaride ning inetu söimamisena.

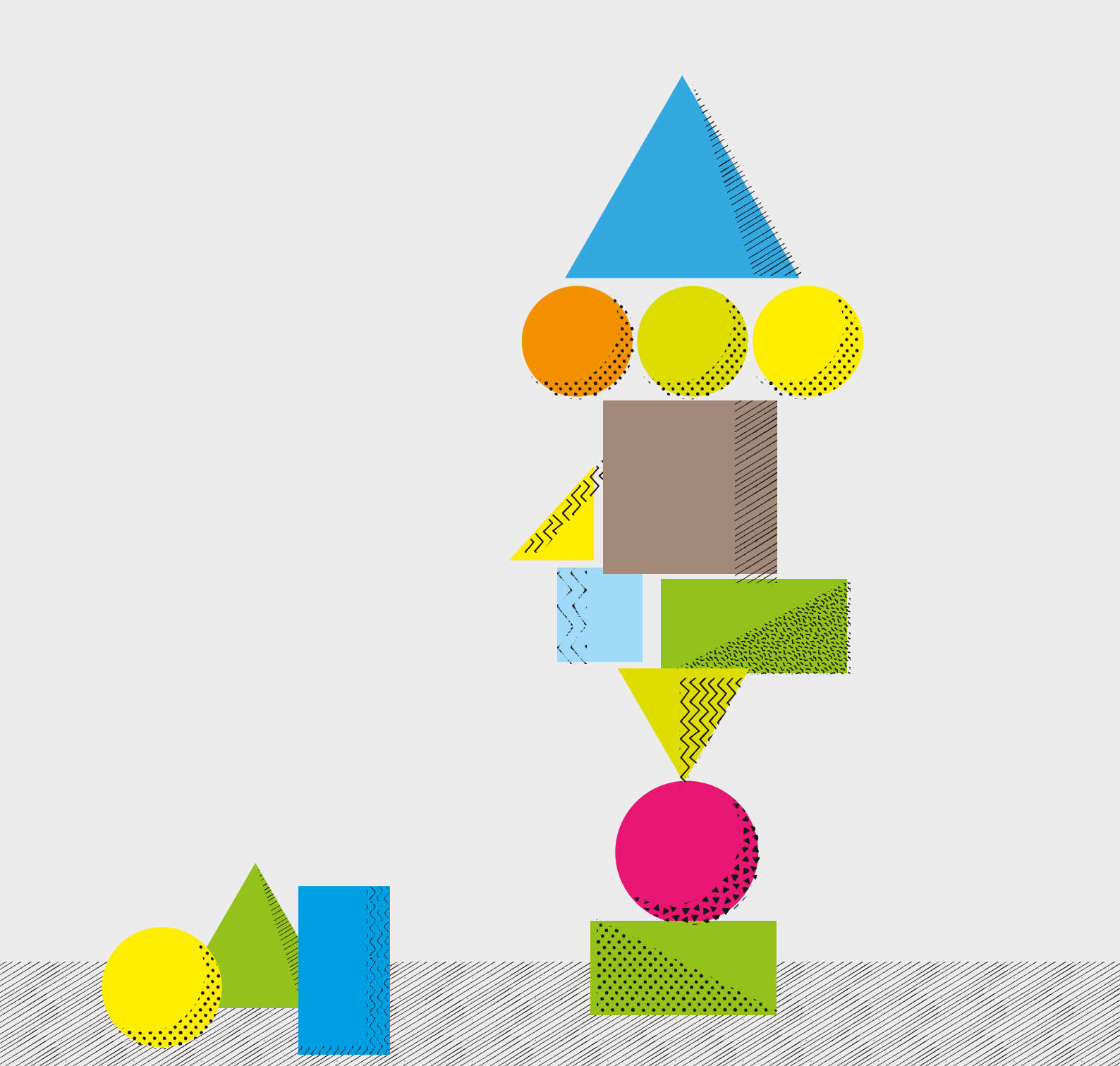
Ringi juhendaja ees seisis põnev väljakutse: kuidas panna selline väga eriilmeline grupp koos tööle? Kuidas kõikidele „keerulistele“ noortele individuaalselt läheneda ning vajalikku tähelepanu pakkuda? Juhendaja pidi korraga tegelema nii keelebarjääri, erivajaduste kui ka potentsiaalse kiusajaga. Näiteks hakkas Peeter närvilisena tegema loomahääli, mille üle viskas omakorda nalja Marleen. Claudia tundis end kõrvalejätuna, kui kõik rääkisid tema jaoks võõras keeles. Riin hakkas nutma, kui ta piisavalt ei saanud juhendaja tähelepanu.

Lahendusena proovis ringijuhendaja noortega teha grupitöid. Üheks grupiülesandeks oli rääkida inglise keeles, mis oli noortele kõige raskem. See ei läinud alguses kergelt, sest noored ei julgenud omavahel võõras keeles eriti suhelda. Grupitöö tegevused aga aitasid jääd murda.

Veel tegi juhendaja sallivuse arendamiseks ning erisuste väljatoomiseks harjutusi, näiteks räägiti asjadest, mis kellelegi ei meeldi. Iga tund lõpetati oma mõtete ja tunnete jagamisega, mis aitas kogunenud pingeid leevendada. Ka korraldati näitusi, kus sai näha kõikide laste töid ja loomingut ning see tõstis tublisti noorte eneseusku.

Jõulude ajal osaleti terve grupiga heategevuslikus noortealgatusprojekti ja aidati neid, kes sellal pidid olema haiglas. Iga osaleja sai seal oma kindla väikse ülesande. Pärast analüüsi, mis läks hästi ja mida saab teine kord paremini teha. Noortel oli tore kedagi aidata.

Poole aasta jooksul muutus grupp väga ühtseks, õpiti tundma üksteise vajadusi ning nendega arvestama. Ühised projektid aitasid luua suuremat ühtekuuluvustunnet. Väga erinevate noortega suudeti saavutada ühine eesmärk ning osalejad harjutuste abil grupiks sulatada. Üheskoos leidsime, et huvitegevus õpetab noortele sotsiaalseid oskusi, mis tulevad kasuks nii huviringis kui ka hilisemas elus.

VII

**Olulisemad õppetunnid
ja soovitused: millest
alustada vähemate
võimalustega noori
kaasates?**

Vähemate võimalustega noorte kaasamist huvitegevusse on vaja teadlikult planeerida. Järgnevalt on esitatud HUKK-AP kogemuse alusel koostatud kontrollküsimused, mis aitavad läbi mõelda, kuidas kavandada, ellu viia ja hinnata noorte kaasamist ja selle mõju. Küsimustest võib abi olla nii kohalike omavalitsuste otsustajatel ja eestvedajatel kui ka teenusepakkujate juhtidel ning spetsialistidel.

Noorte huvitegevusse kaasamise planeerimine

- Kui palju on piirkonnas selgelt märgatavate erinevate vajadustega noori? Milliste ühiste nimetajate (asukoht, vajaduste ja riskide tüübid jm) alusel saab neid jagada alasihtrühmadeks?
- Kui paljud alasihtrühmadesse kuuluvad noored on huvitegevusse veel regulaarselt kaasamata?
- Millist tüüpi erivajadused neil noortel on? Millised huvitegevuse töövormid aitaksid neid parimal viisil kaasata (näiteks individuaalse huviringi pakkumine või mobiilne huvikool)?
- Milline võiks olla kaasatud noorte arv? Milliseid ressursse ja millises mahus on selle saavutamiseks tarvis?
- Millised huvitegevusse kaasamise eesmärgid aitavad võimalikult palju toetada eri tüüpi vajadustega noorte hilisemat toimetulekut, sealhulgas tööturul osalemist ja raskemate erivajaduste puhul lähedaste hoolduskoormuse leevenemist? Teiste sõnadega – milline on huvitegevuse mõju selliste oskuste ja kogemuste omandamisele ning hoiakute kujundamisele, millel oleks võimalikult tugev seos edaspidises elus hästi hakkama saamisega?
- Millist väljaõpet ja järjepidevat toetust vajavad noorte õpetajad ja juhendajad, et aidata huvitegevuse kaudu saavutada seatud eesmärgid? Milliseid lisaressursse vajavad selleks asutused, kus need spetsialistid töötavad?
- Kuidas peab olema korraldatud noori ümbritseva valdkonnaülese võrgustiku töö, et noorte kaasamine sujuks eesmärgipäraselt? Näiteks, kuidas liigub info juhtumite kohta, mis vajavad spetsialistide võrgustikult rohkem tähelepanu ja pingutust?

Noorte huvitegevusse kaasamise tulemuste analüüs

- Milliseid erinevaid arenguvõimalusi noortele pakuti ja mis mahus (tundides)? Siinkohal tuleb kokku lugeda huvitegevuse valdkonnad, erinevad kasutatud meetodid jms. Samuti tuleb arvutada välja juhendajate panus, näiteks korraldatud ringitundide arv, sh ettevalmistus ja järeltegevused, ning nendega seotud tööaja panus.
- Kui paljude noorteni õnnestus jõuda? Siinjuures on oluline lugeda kokku konkreetset perioodil (näiteks kvartalis, semestris või õppeaastal) osalenud erinevad noored. Piirkonna huviringides osalenud noorte koguarv võib anda eri noorte kaasamise mahust eksliku ülevaate. Nimelt näitas HUKK-AP osade partnerite ringipäevikute analüüs, et ühed ja samad noored osalevad ühel ja samal perioodil mitmetes huviringides. Ilma erinevaid noori (neile omistatavate unikaalsete koodide abil) eristamata võib seetõttu statistika noorte osalust kajastada teatud juhtudel isegi mitukümmend protsenti suuremalt kui see on tegelikkuses.
- Milliste vähemate võimalustega noori õnnestus kaasata rohkem, millistega vähem?

- Milline oli noorte huvitegevuses osalemise regulaarsus ning järjepidevus? Millest see sõltus?
- Milline oli kaasatud noorte areng võrreldes ühiselt püstitatud eesmärkidega? Mida tegid sarnast tüüpi erivajadustega noortega edukalt töötanud spetsialistid eesmärkide saavutamiseks teistmoodi võrreldes nendega, kes soovitud tulemusi ei saavutanud?
- Mis toimis ja mis ei toiminud spetsialistide koostöös?

Kaasamise tulemuste analüüsi põhjal uute arenduste kavandamine

- Kuidas noorte eri vajadustest ja huvidest lähtuvalt laiendada pakutavate tegevuste ringi, suurendada nende mahtu ning tagada nende järjepidevus?
- Mil viisil huvitegevusse enam kaasata vähemate võimalustega noori ja laiendada seeläbi asutuse tegevusvälja?
- Kuidas suurendada noorte huvitegevuses osalemise regulaarsust ning järjepidevust?
- Mil viisil toetada huvitegevuse spetsialiste ja võrgustiku teisi pooli, et nad saaksid aidata noortel seada asjakohaseid eesmärgid ja neid saavutada?
- Kuidas korraldada võrgustikutööd veel paremini, et see toetaks ühelt poolt noorte arengut ja teisalt spetsialistide võimalusi teha noorte vajadustele vastavat kvaliteetset tööd?

Siinjuures on oluline rõhutada, et huvitegevuse potentsiaali (nii noorte arengu, perede toimetuleku kui ka avaliku sektori pikaajaliste kulude vähendamise seisukohast) aitab avada see, kui:

- arvestatakse kõigi allolevate küsimuste omavaheliste seostega;
- kõigi küsimustega tegeletakse terviklikult ning regulaarselt.

Näiteks pole kasu pelgalt vähemate võimalustega noorte huvitegevusse kaasamise trendide jälgimisest, kui sellega ei kaasne mõju poliitikaotsustele. Suurt abi pole ka noorte arengu ja seda takistavate tegurite ühekordsest uuringust, kui sellele ei järgne analüüsi koos spetsialistidega, kuidas oma tööd veel paremini korraldada. Arutelul koos huvikoolide õpetajate ja huvitegevuse juhendajatega pole erilist tulemust, kui selle vahendeid ei suunata seniste praktikate edasiarendusse (oskusteave, materiaalne baas jne).

VIII

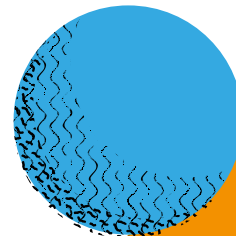
**Olulisemad õppetunnid
ja soovitused: mida
tähele panna ja arvestada
vähemate võimalustega
noorte kaasamisel
huvitegevusse?
Praktikult praktikule**

Vähemate võimalustega noortega töötamine¹⁰

1. **Lähene igale noorele individuaalselt** – see, mis toimib mõnede noorte puhul, ei pruugi toimida teistel juhtudel. Ära jää harjumuspärasesse käitumisse kinni ning ole paindlik. Selgita välja noore vajadused ja huvid (sh see, mida nad tegelikult tahavad teha) ning tegutse vastavalt nendele. Samas pea meeles, et oluline on kõiki võrdselt kohelda – kui lubad ühele, tahavad teised ka. Nii käitudes ennetad ühtlasi lisatööd.
2. **Püüa leida uusi noorte huviringi kaasamise viise** – näiteks korralda „Võta sõber kaasa“ või „Tulge kambakesi“ päevad. Paku tutvumiseks tasuta osalemist ringis. Kasuta sotsiaalmeediat ja võta aega vestluseks noorega Facebooki, Whatsappi või muude sotsiaalmeedia kanalite vahendusel. Leia oma meeskonda asjatundlik turundaja.
3. **Tee asjad noortele põnevaks** – nad ei tea tihti, mida nad tahavad ning, mis parata, neid tuleb ka innustada ja tagant tõugata. Selleks, et sinu vaev oleks väiksem ja noorte rõõm suurem, kaasa neid igati tegevuste väljamõtlemisse ja elluviimisse ning pane nad koos tegutsema. Ole valmis ka ise huvitavaid mõtteid välja käima, kuna see inspireerib noori. Esitle noorte loomingu kohtades, kus nad elavad ja liiguvad! Paku noorele arenguvõimalust organisatsioonis.
4. **Noortelt noorele lähenemine toimib** – rakenda noorte motiveerimiseks teisi noori. Eeskujud on neile väga olulised ning kui mõni noor on midagi saavutanud ja silma paistnud, mõjub tema esinemine palju sütitavamalt kui täiskasvanu oma. Kasuta ära pop-kultuuri trende, mis haakuvad noorte iidolitega, või ole ise trendilooja. Ka edulood on olulised, nende jagamine tekitab grupis turvatunnet.
5. **Kohanda huviring noore (kooli)päevaga** – tegutse selle nimel, et kool ja huviring astuksid ühte jalga. Kavanda huviringid nii, et noor jõuab nendesse pärast koolipäeva vähese vaevaga. Kui noored käivad koolis teises vahetuses ehk pärastlõunal, korralda huviring hommikuti.
6. **Ära lase noorel ära kaduda** – kui tal ei ole mingil põhjusel enam võimalusi või soovi huvitegevuses osaleda, püüa tema ja lapsevanemaga kokkuleppele jõuda ning leida talle uus tegevusala.
7. **Pea meeles** – kõigi noortega on võimalik koostööd teha!

¹⁰ Need head mõtted ja soovitused on sündinud HUKK-AP projektpartnerite ja arenguprogrammis osalenute kogemustest (seminar „HUKK-AP käimalükatud protsessid ja avastused“, 9.–10.02.16, partnerlusseminar „Interesting Practices in Involvement of Youth at Risk into Hobby Education“ 10.–12.11.14).

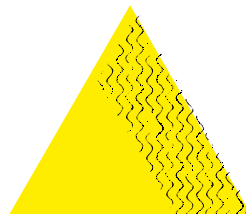
Lapsevanema kaasamine

1. **Suhtle lapsevanemaga** – püüa välja selgitada võimalikult palju noore iseärasuste kohta. Võta saadud teavet maksimaalselt arvesse – näiteks autistlikku last võivad endast välja viia võõras koht, lõhn, müra vms. Küsi kindlasti ka tegutsemisjuhiseid kriisisituatsioonideks. Nii oled paremini ette valmistatud ja tead, kuidas toimida. Selgita ka vanemale kindlasti, milleks infot vajad, ning anna teada, et sa ei kuritarvita seda (ei edasta teistele, asjasse mittepuutuvatele inimestele vm).
2. **Kaasa otsuste tegemisse lapsevanem** – tema toetus ja abi lapse huvitegevusse kaasamisel on hindamatu tähtsusega. Küsi alati lapsevanemalt nõusolekut, kas laps ikka tohib ja saab ringis osaleda. Arvesta, et lapsevanemat kaasata ei pruugi alati olla lihtne. Vanemad võivad olla passiivsed või kardavad oma last paigutada „eriliste noorte“ gruppi. Abiks on kannatlikkus ja selgitustöö.

Spetsialistide koolitamine, toetamine ja võrgustikutöö

1. **Koolita välja eriliste noortega tegelevad inimesed ning ära jäta neid üksi** – pea meeles, et nende noortega tegelemine on meeskonnatöö. Valmista spetsialistid nii oskuste poolest kui ka vaimselt korralikult ette. Paku neile ühiseid koolitusi, nõustamist ja jooksvalt tuge. Töötajat ja tema kaudu noort aitab kõige enam toimiv kohalik võrgustik – see hoiab motivatsiooni kõrgel ning annab kindlustunde, et töötaja ei ole oma muredega üksi. Anna oma panus laiapõhjalise võrgustiku loomisesse!
2. **Arenda õppekavasid ja mõtle läbi töökorraldus, ringijuhhi roll** – kuivõrd need toetavad erinevate noorte kaasamist. Ole tegevusi ellu viies paindlik. Koosta individuaalne arenguplaan iga noore jaoks. Kujunda õpikeskkond nii, et see pakub piisavalt turvalisust, vabadust ja väljakutset.
3. **Järjepidevus, järjepidevus, järjepidevus** – kui oled korra alustanud tööd noorega või võrgustiku loomisega ja soovid saavutada tulemust, pead minema lõpuni. Sul tuleb olla valmis selleks, et protsessideks kulub palju aega, rohkem, kui oskad arvata. Koostöö sündimiseks peab vaeva nägema ja tööd tegema.

IX

**Olulisemad õppetunnid
ja soovitused: kuidas
toetada noore õppimist
huvitegevuses?**

Mida õppimine noorte jaoks tähendab?

Noortel võivad olla väga erinevad õppimise ja selle mõtestamise kogemused. Kui 2014. aastal esimesed hariduslike erivajadustega noored HUKK-AP raames Pärnu huvikooli huviringi tulid, olid paljud neist segaduses, kui õpetaja küsis: „Mida soovite teada saada või juurde õppida?“. Kõik istusid vaikselt ega osanud küsimusele vastata. Pikema vestluse käigus selgus, et nad ei olnud kunagi niimoodi mõelnud. Teadmiste ja oskuste omandamist põhjendati sellega, et nii lihtsalt peab, kuid ei osatud selgitada, miks. Pigem oli nende senine kogemus piirdunud millegi äratagemisega, mõtlemata sealjuures vajadusele ning võimalikule tulevasele kasule.

Kindlasti tasub panustada noorte eneseanalüüsi oskuste arendamisse, arvestades sealjuures nende võimekust. Siis on nad rohkem valmis vastama küsimustele nagu „Mida uut sain teada, kogeda?“, „Mida juba teadsin?“, „Mis oli minu jaoks keeruline ja mis põhjusel?“, „Mis mind üllatas ja miks?“, „Kuidas end praegu tunnen?“, „Mida märkasin enda kohta?“, „Mida ma sellest kogemusest õppisin?“, „Mida ma hakkam edaspidi kasutama?“.

Ringitöös oli ka märgata, et sõna „õppimine“ tekitas enamikus noortes trotsi ning tunde, et nad on koolis, mitte huvikoolis. Siinkohal tuleb loovalt leida noorte jaoks innustavaid alternatiive.

„Tegelikult on igal inimesel sünnipärane vajadus ja motivatsioon õppida, areneda ning kasvada,“ ütleb Pernova Hariduskeskuse direktori asetäitja õppetöö alal Astrid Viik.

Kuidas toetada noore õppimist?

Huvitegevuse juhendajana on tähtis läbi mõelda, kuidas suunata ringis käiv noor teadlikult õppima, tekitada selle vastu kirg ning teda oskuslikult juhendada.

Põhirõhk on siinkohal oma rolli tajumisel: mida saab juhendaja ehk õpikeskkonna looja teha selleks, et noor näeks

Joonis 15. Õppimise toetaja rollid.¹

1 Geudens, T., Bergstein, R., Pernits, K. (toim.) (2013). Noortepassi avastades: praktilised näpunäited ja meetodid Noortepassi protsessi maksimaalseks ärakasutamiseks.

ennast õppijana ning oskaks sõnastada ja mõtestada seda, mida ta on õppinud (joonis 15).

Tulemuslikku õpikogemust kujundades tuleb silmas pidada osaleja isikupära (vanus, võimekus, erivajadus, varasem kogemus, suhtumine), õpistiili ja eelistusi. Leida tuleb viisid, kuidas luua just selle noore personaalset arengut toetav keskkond ning valida piisavalt väljakutset ja osalust pakkuvad meetodid.

„Oluline on anda igale noorele oma õpikogemuse eest vastutus – ilma selleta õppimist tegelikult ei toimu,” selgitab Astrid Viik.

Noorega koos tuleks protsessi alguses mõtiskleda õppimise väärtuse üle vastavalt just tema võimekusele. Mõnele on tähtsam tulemus, teine aga tunneb rõõmu igast väiksest edusammust tegevuse käigus.

Samuti tuleb üheskoos (ka vanemaga) kohe alguses sõnastada võimalikult konkreetset õpieesmärgid. Need peavad olema noore omad, kasvanud välja tema soovidest ja vajadustest ning olema realistlikud ja hinnatavad. Oluline on koos noorega jälgida, kuidas ta oma sihtide poole liigub.

Tähtis on rääkida noorega motivatsioonist ja võimalikest väljakutsetest, et ta ei kardaks teha vigu. Eksimine peaks olema loomulik õpiprotsessi osa. Ka negatiivsest kogemusest saab palju õppida, aga vaid siis, kui see on enda jaoks läbi mõeldud ja mõtestatud.

Veel tuleks koos noorega analüüsida tema õpikogemust ja suunata ta muutusi märkama (isegi neid, mida ei oodatud) ning tunnustama. See tõstab noore eneseusaldust, pühendumist ja arusaama sellest, mida ta eri tegevuste kaudu endas arendas. Noor saab kogeda, et õppida ja ennast avastada võib väga erinevatel viisidel ja keskkondades. Sobivate meetoditega tuleb tegevust reflekteerida ehk aeg-ajalt oma kogemusele tagasi vaadata ja mõtiskleda selle tähtsuse üle.

Oluline on aidata noorel siduda omandatud igapäevase eluga väljaspool huviringi. Hea on nii noore kui ka teiste jaoks kirjeldada ja näidata erinevates tegevustes õpitut, kasutades selleks näiteks Noortepassi. See tööriist annab noorele võimaluse avastada oma arendamist vajavad küljed ja nendega tegeleda.

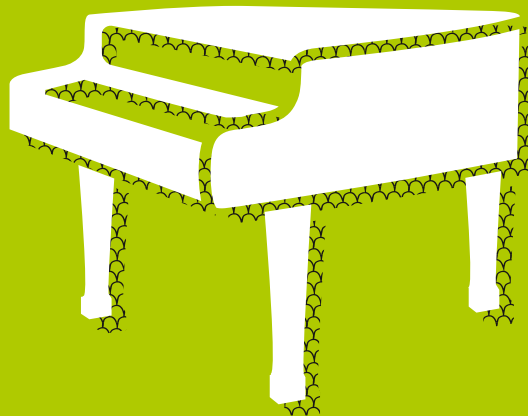
Saame tuua näiteks loodusringis käiva tüdruku, kes varem oli veendunud oma soovis minna õppima koka abiks. Pärast ringijuhendajaga koos tehtud analüüsi, kus kasutati Noortepassi lähenemist, avastas ta aga, et võiks proovida õppima minna hoopis abiaednikuks. See meetod aitas noorel näha oma tugevusi, sealhulgas seda, et talle meeldis ringis taimedega tegeleda.

Lisa 1

HUKK-AP

sekkumisloogika

projektipartnerite lõikes

SA Archimedese noorteagentuur

Sihtrühm

Partnerid, arenguprogrammi tiimid, avalikkus

Tegevusulatus

12 maakonda

Koordineerimine, eestvedamine

Rahastuse taotlemine, projekti juhtimine

Toetus partneritele, avatud arenguprogrammi tiimidele

SA Archimedese noorteagentuuri projektijuht, SANA juht, kommunikatsioonitöötajad, koolitustegevuste korraldaja, finantsspetsialist

Juhtgrupp

SANA, Pärnu LV, Tartu LV, MTÜ VitaTiim, MTÜ Urban Style

Võrgustik

16 arenguprogrammi tiimi

2014

Soovitud muutus

Teavitustegevused

Avalikkuse suurem teadlikkus projekti tegevustest, tulemustest
Kaasava huvitegevuse mõtteviisi laiem levik

Mõju hindamine

Huvitegevuse mõju hindamise mudel on välja töötatud
Huvikoolide võimekus hinnata oma tegevuse mõju on kasvanud

Valmisolek ja pädevused

Huvitegevuse ja sidusvaldkondade elluviijate valmisolek ja pädevus
sihtrühmaga töötada on kasvanud

Rahvusvaheline koostöö

Uued lähenemised huvitegevuses
Suurem valmisolek koostööprojektideks
Erasmus+ programmi kaudu huvitegevuse rahvusvahelistumine

Kehtna Kunstide Kool

Käsikellade ring Kehtna põhikooli
õpilastele, kes varem huvialaga ei
tegelenu

60 noort

Huvitegevuse ja Noorsootöö SA

(Harku)
Improteatri ring hariduslike
erivajadustega noortele

11 noort

Porkuni Kool

Üldfüüsilised ja jalgpallitreenin-
gud intellektipuudega noortele

38 noort

Rae Huvialakool

Koostöös üldhariduskooliga
vähemate võimalustega noorte
kaasamine huvikooli ringidesse
(sport, tants, laul, kunst, muusika)

37 noort

Viljandi Huvikool

Koostöös üldhariduskooliga
huvitegevuses mitteosalenud
noorte kaasamine huvikooli
ringidesse (materjalitöötlemine,
mehhatroonika, motoring, kunst,
tants jm)

Väikeklassile draamaring

52 noort

Ubja Külaselts Linda

Ubja ja Sõmeru piirkonna
noortele seiklusring

17 noort

Tegevused

Projekti tegevuste ja tulemuste tutvustamine meedias, noorteagentuuri kanalites, esinemistel

Mõju hindamismudeli katsetamine, arendamine

Mõju hindamise koolitused, juhendamine

Koolitused partneritele / Ava-, vahe- ja lõpuüritused / Meetodimess

Avatud arenguprogrammi elluviimine: koolitus, mentorlus, huvitegevusprojektide toetamine ja seire

Õppevisiidid, töövarjupraktika Norras, Islandil

Rahvusvaheline partnerlusseminar

Erasmus+ tutvustamine

Projektiideede arengu toetamine

Eesti Asenduskodu Töötajate Liit

Töötoad (nt viltimine, käsitöökommide tegemine, tänavatants) asenduskodu noortele eesmärgiga aidata leida sobiv huviala

58 noort

Tallinna Kanutiaia Noortemaja / MTÜ Huvikoolide Liit

Kooliraskustega noortele näitering kooli ruumides

85 noort

Lohusuu Kool

6.–8. klasside õpilastele foto- ja videoring Lohusuu koolis

30 noort

Nukufilmi Lastestuudio

Animatsiooni töötoad Keilas alaealiste komisjoni poolt suunatud noortele ja teistele huvilistele

16 noort

2015

Pühalepa Valla Kultuuri- ja Noortekeskus

Fotograafia-, animatsiooni-, tantsu-, muusika- ja keraamikaring Pühalepa (erivajadustega) noortele

115 noort

Ukraina Kultuurikeskus

Kunsti ja käsitöö avatud meistriklässid, ühised õhtusöögid eri keele- ja kultuuritaustaga noortele

28 noort

Tulemus

16

huvitegevus-
tiimi kaasatud

547

noort
kaasatud

878

koolitustegevuses
osalenud
spetsialisti

Avatud arenguprogramm on huvitegevusvaldkonnas töötavatele meeskondadele mõeldud koolituste ja mentorluse pakett. Huvitegevustiimid töötasid välja ja viisid ellu algatuse piirkonna vähemate võimalustega noorte kaasamiseks huvitegevusse (toetussumma kuni 750 eurot). Projekti jooksul toimus kaks arenguprogrammi.

Pärnu

Sihtrühm

7–17 a riskis noored, hariduslike erivajadustega (HEV) ja lihtsustatud õppekava (LÖK) alusel (sh puuetega ja terviseprobleemidega noored), õppivad noored, maapiirkonna noored, lapsevanemad

Tegevuspiirkond

Pärnu, Pärnu-Jaagupi

Koordineerimine, eestvedamine

Juhtgrupp: Pärnu LV noorsoonõunik, Pärnu Kunstikooli direktor, Pärnu Õppenõustamiskeskuse juhataja, hiljem Pärnumaa Rajaleidja keskuse juhataja, Pärnu Õppenõustamiskeskuse koolisotsiaalnõustaja

Partnerid

Pärnu Õppenõustamiskeskus, Pärnu Kunstide Maja, Pärnu Kunstikool, Pärnu Spordikool, Pärnu Muusikakool, Pernova Hariduskeskus, Pärnu Vanalinna Põhikool / Pärnu Vanalinna Põhikooli Õpikeskus, Pärnu Kuninga Tänav Põhikool, Pärnumaa Rajaleidja keskus, Pärnu Tammsaare Kool, Pärnu Ülejõe Põhikool, Pärnu-Jaagupi Gümnaasium

Soovitud muutus

Võrgustik

Toimiv koostöö
Spetsialistide töö paremini koordineeritud

Valmisolek/pädevused

Spetsialistide valmisolek ja pädevus sihtrühmaga töötamiseks on kasvanud

Noorte kaasamine

Rohkem noori jõuab neile sobivasse huvitegevusse

Teavitustegevused

Noorte ja vanemate suurem teadlikkus huvitegevuse võimalustest
Avalikkuse suurem teadlikkus projekti tegevustest ja tulemustest

Mõju hindamine

Täpsem ülevaade huvitegevuse mõjust noortele ja väljakutsetest spetsialistidele

Riskis noorte kaasamine huvikooli tavagruppidesse

Septembrist detsembrini 2015 tegutsesid 10 tugispetsialisti, kes

- tutvustasid ja külastasid noorega huvikooli ringe
- nõustasid noort
- viisid noore käekõrval ringi

- nõustasid noore peret huvitegevuse teemal
- aitasid toetavate teenuste saamisel (nt sotsiaaltööteenused)
- nõustasid üldhariduskooli õpetajaid ja huvikooli ringiõpetajaid

Tegevused

Regulaarsed võrgustikukohtumised, pidev suhtlemine

Spetsialistid teavad olemasolevaid huvitegevusvõimalusi, suunavad noore sinna

Huvitegevuse arendamine

Koolitused, kogemusvahetus, õppeviisid, juhtumiarutelud / Õpetajate, ringijuhtide nõustamine
Ringijuhtide kosisioonid, supervisioonid (individuaalsed ja grupis)

Koolitustel võrgustiku partnerid koos, nt ringijuht, õpetaja, noorsootöötaja, tugispetsialist

Koolitusteemad: HEV-õpilased – nende õpetamine ja kasvatamine; enesejuhtimine ja säästmine õpetaja igapäevatoos; probleemse käitumise juhendamine psüühilise erivajaduse korral

Väikegrupid / Individuaaltöö / Tavagrupid / Mobiilne huvikool

Noortele, vanematele tugispetsialistide tugi/nõustamine

Ringitegevuseks õppevahendid, nt muusikariistad, spordivahendid, IT-vahendid

HEV-noorte hulgas huvitegevuse küsitluse läbiviimine

Huvitegevuse võimaluste tutvustamine noortele, lapsevanematele, õpetajatele jt spetsialistidele

Näited: noor koos tugispetsialistiga uurib ringide infot veebis; vanematele vestlusringid huvikoolis, et riskis noori kaasata tavaringsidesse; projekti tutvustamine volikogu komisjoni koosolekul; infokiri ja -seminarid Pärnu linna üldhariduskoolide juhtkondadele

Noorte osalemisandmete kogumine ja sisestamine loodud vormi

Noorte ja spetsialistide kogemuslugude kogumine

Tulemus

409 393 201

koolitus-
tegevustes
osalenud
spetsialisti

noort
kaasatud

peret
nõustatud

Mobiilne huvikool

- Pärnu kolme munitsipaalhuvikooli kolm õpetajat sõitsid kord nädalas 30 km kaugusele kooli
- Huvikooli õpetajaid viisid 6.–8. klassi õpilastele läbi kunsti-, loodus- ja näiteringe
- Huvitegevuse tunnid toimusid koolipäeva osana

Väikegrupid ja individuaaltöö huvikoolis HEV- ja LÕK-õpilastele

- Huvitegevust pakuti individuaal-õppena (1–2 õpilast) ja väikegrupis (4–6 õpilast)
- Grupiga tuli kaasa üldhariduskooli õpetaja, kes toetas tegevusi abiõpetaja rollis
- Toimusid järgmised ringid: kitarr, kannel, lavakujundus ja butafooria, luuleteater, keraamika,

- foto, metsasõbrad, kunst, Orff-pedagoogika ja rütmipillid, lauatenis, solistiõpe, elektroonika, mootori ABC
- Septembrist detsembrini 2015 viidi läbi 56 huviringi, mida juhendasid 17 huvikooli õpetajat. Kokku toimus tegevusi 63 tundi nädalas

Tartu

Sihtrühm

7–17 (kuni 26) a sotsiaalmajanduslike raskustega perede, hariduslike erivajadustega (HEV) õpilaste koolides ja klassides ning lihtsustatud õppekava alusel (LÖK) õppivad noored, vene emakeelega noored

Tegevuspiirkond

Tartu

Koordineerimine, eestvedamine

Tartu Linnavalitsuse noorsooteenistus

Partnerid

Tartu Herbert Masingu Kool, Tartu Lastekunstikool, Tartu Kroonuaia Kool, MTÜ Kirepi Mõis, MTÜ Tartu Maarja Tugikeskus, Tähe noorteklubi, Tartu Sotsiaalkapitali Arengukeskus MTÜ, MTÜ Öökull, Anne Noortekeskus, Lille Maja, Tartu Aleksander Puškini Kool, sulgpalliklubi Triiton, Jalgpalliklubi FC Tartu, Tartu Autismiühing, SA Teaduskeskus Ahhaa, MTÜ Tartu Ujumisklubi, Tartu Emajõe Kool, SA Tartu Perekodu Käopesa, Tartu Hiie Kool, Omanõoline OÜ, SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus huvikool Tartu Loodusmaja, MTÜ Noored Toredate Mõtetega, Tartu Vaba Waldorfkooli Selts, MTÜ Tervis ja Sport

Soovitud muutus

Võrgustik

Toimiv koostöö

Tartu linnavalitsus on laiendanud huvitegevuse sihtrühmi

Valmisolek/pädevused

Spetsialistide valmisolek ja pädevus sihtrühmaga töötamiseks on kasvanud

Noorte kaasamine

Rohkem noori jõuab neile sobivasse huvitegevusse

Teavitustegevused

Noorte ja vanemate suurem teadlikkus huvitegevuse võimalustest
Avalikkuse suurem teadlikkus projekti tegevustest ja tulemustest

Mõju hindamine

Täpsem ülevaade huvitegevuse mõjust noortele ja väljakutsetest spetsialistidele

Loodussõprade ringid huvikoolis Tartu Loodusmaja

Loodussõprade ring HEV-kooli LÖK-õpilastele

- Grupi suurus: kuni 10 noort
- Kestus 1,5 tundi, üks kord nädalas
- Lisaks reisid, matkad, üritused

Loodussõprade ring vene emakeelega väikeklassi LÖK-õpilastele

Esimene etapp:

- Grupi suurus: 9 õpilast
- Kestus: 45 minutit, kaks korda nädalas
- Töö kooli ruumides, koostöös huvikooli õpetajatega kujundati huvikoolis käimise harjumust

Teine etapp:

- Grupi suurus: 15 õpilasega grupis 2–3 erivajadusega noort
- Kestus: 45 minutit, kaks korda nädalas
töö huvikooli tavarühmades

Tegevused

Võrgustikukohtumised, pidev suhtlemine
Infopäevad uutele võrgustikupartneritele
Huvitegevuse arendamine (asutusepõhine)
Tartu LV huvitegevuse toetus – majanduslike raskustega peredest noorte kõrval lisaks ka erivajadusega noortele (1,5 koefitsient, Tartu elanik)
Uuring vähemate võimalustega noorte huvitegevuse kitsaskohtadest, vajadustest

Koolitused, kogemusvahetus, kovisioon
Koolitusteemad: erivajadusega laps huvihariduses; kovisioon – juhtumite lahendamine; autistlik laps, tema märkamine ja juhendamine

Huviringid: sega- ja erigrupid

Ringivalikud: bändiring, matkamine ja seiklemine, improteater, draama, kokandus, kunst, loodus, muusika, savitöö, robotika, kunst ja käsitöö, sulg- ja jalgpall, ujumine, tervisekool, tants, pärimusring jm

Ringitegevuseks õppevahendid, nt loodushariduslikud töövahendid, matkatarbed, muusikariistad, bändiringi vahendid

Huvitegevuse fond: toetus huvitegevuse pakkumiseks (kuni 2000 eurot)
Huvitegevuse võimaluste tutvustamine noortele, lapsevanematele, õpetajatele jt spetsialistidele

Näited:
vaba aja tegevuste voldikus info vähemate võimalustega noorte ringide kohta
näidisringid noortekeskustes
nädistunnid, tutvustused koolides
õpilaspäevikus teade või paberkandjal kutse üritusele

Noorte osalemisandmete kogumine ja sisestamine loodud vormi
Noorte ja spetsialistide kogemuslugude kogumine

Kokaring noortekeskuses Lille Maja

- Grupi suurus: 8 kuni 12 HEV-, sealhulgas LÖK-õpilast
- Kestus 1,5–2 tundi, üks kord nädalas
- Ring toimus koolipäeva osana

- Klassijuhataja, huvijuht või noorsootöötajad töid noored noortekeskusesse
- Enesekindluse kasvades osalesid HEV-noored kord nädalas peale kooli ka noortekeskuse kõigile avatud kokaklubis

Tulemus

177

koolitus-
tegevuses
osalenud
spetsialisti

450

noort
kaasatud

MTÜ Urban Style

Sihtrühm

7–26 a äärealadel või maapiirkonnas elavad, sotsiaal-
majanduslike raskustega perede noored, tundeelu-
ja käitumishäirega noored, lapsevanemad

Tegevuspiirkond

Kiviõli, Valga, Räpina, Värskas, Tabivere,
Maarjamaa Hariduskolleeģium

Koordineerimine, eestvedamine

MTÜ Urban Style / JJ-Street Tantsukool juhataja

Partnerid

Räpina linn, Tabivere vald, Kiviõli linn,
Valga linn, Värskas vald

Soovitud muutus

Võrgustik

Omavalitsusjuhtide toetus MTÜ Urban Style
tegevusele piirkonnas on kasvanud
Toimiv koostöö, et jõuda huvitegevust vajava nooreni

Valmisolek/pädevused

Spetsialistide valmisolek ja pädevus sihtrühmaga
töötamiseks on kasvanud

Noorte kaasamine

Rohkem noori jõuab neile sobivasse huvitegevusse

Teavitustegevused

Noorte ja vanemate suurem teadlikkus huvitegevuse võimalustest
Avalikkuse suurem teadlikkus projekti tegevustest ja tulemustest

Mõju hindamine

Täpsem ülevaade huvitegevuse mõjust noortele ja
väljakutsetest spetsialistidele

MOBIILNE HUVIKOOL

Tänavatantsu treening

- Näiteks hiphop, breik, *locking* eri tasemetel
- Kestus: 1 tund, kaks korda nädalas (treener sõidab kohale)

Trennivälised üritused

- Aruteluõhtud erinevatel teemadel (nt hiphopi ajalugu, filmiarutelud)
- Etiketi ja esinemise koolitus
- Teise linna treeneri motivatsiooniüritus jm

Suurüritused

- Näiteks Camp of Hip Hop, JJ-Street Baltic Session, JJ-Street tantsukooli kevadkontsert
- Osalemine tantsijana ja ürituste korraldusmeeskonnas

Tegevused

Koostöökohtumised omavalitsuste esindajatega

Koostöökohtumised, pidev suhtlus
piirkonna õpetajate, kultuuri-, noorsoo- ja sotsiaaltöötajatega

Koolitused, juhtumiarutelud

Koolitusteemad: tantsukooli lähenemine uues riskinoorte kaasamise
kontekstis; teismeliste ja nende vanemate toetamine võrgustikutöös

Mobiilne huvikool
Lapsevanemate nõustamine

Huvitegevuse võimaluste tutvustamine noortele, lapsevanematele,
õpetajatele jt spetsialistidele

Näited:

tantsustiilide tutvustused koolides
tasuta näidistreeningud
tantsukooli plakatite ja flaierte levitamine piirkonnas

Noorte osalemisandmete kogumine ja sisestamine loodud vormi
Noorte ja spetsialistide kogemuslugude kogumine

Individuaalne töö

- Arenguvestlus noorega
- Motiveerimine
- Lapsevanemate nõustamine

Töö põhineb jõustamismudelil,

- mis toetab noore
- eneseteadlikkust
  - enesekindlust
  - eneseteostust

Tulemus

65

koolitus-
tegevuses
osalenud
spetsialisti

1580

noort
kaasatud

156

lapsevanemat
nõustatud

MTÜ VitaTiim

Sihtrühm

7–17a äärealadel elavad, sotsiaal-majanduslike raskustega peredest, puute ja terviseprobleemidega noored

Tegevuspiirkond

Sillamäe, Jõhvi, Narva, Kurtna, Oru, Lohusuu, Narva-Jõesuu, Sinimäe, Kohtla-Järve

Koordineerimine, eestvedamine

MTÜ VitaTiimi juhataja, avatud ruumi töötaja, finantsspetsialist

Partnerid

Narva Laste Loomemaja, Sillamäe Huvi- ja Noortekeskus Ulei, Jõhvi Kultuuri- ja Huvikeskus, Narva Noorte Meremeeste klubi, Vaivara Huvikeskus, Narva Peetri kool/Narva 6. Kool, Narva Eesti Gümnaasium, Narva Paju Kool, Narva lastekodu, Kreenholmi Gümnaasium, Vaivara Valla Avatud Noortekeskus, Skaudiklubi TŠAIKA, Kurtna Noortekeskus, MTÜ Laste Päevakeskus LAD, Ahtme Kool, Kuremäe klooster

Soovitud muutus

Võrgustik

Toimiv koostöö

Valmisolek/pädevused

Spetsialistide valmisolek ja pädevus sihtrühmaga töötamiseks on kasvanud

Noorte kaasamine

Rohkem noori jõuab neile sobivasse huvitegevusse

Teavitustegevused

Noorte ja vanemate suurem teadlikkus huvitegevuse võimalustest
Avalikkuse suurem teadlikkus projekti tegevustest ja tulemustest

Mõju hindamine

Täpsem ülevaade huvitegevuse mõjust noortele ja väljakutsetest spetsialistidele

MOBIILNE HUVIKOOL

- Grupi suurus: 8 noort ühe juhendaja kohta
- Kestus: 1 päev
- Piirkonna noored tuuakse toimumispaika bussiga
- Tunni ülesehitus:
  - tutvumisharjutused
  - mängulises võtmes esitatud teoreetiline osa
  - uute teadmiste/oskuste omandamine
  - refleksioon

Teemad ühe kohtumise näitel:

- kinnitussõlmede õppimine
- jalgsimatk Orust Pühajõe äärde
- puust ja nõõridest silla ehitamine ning jõe ületamine
- matka- ja skauditarkuste ning väärtuste õppimine

Tegevused

Regulaarsed võrgustikukohtumised, pidev suhtlemine

Huvitegevuse arendamine

Koolitused, kogemusvahetused, juhtumiarutelud
Ringijuhendajate nõustamine

Koolitustel võrgustiku partnerid koos: huvikoolide ringijuhendajad, kolledži tudengid, huvijuht, Rajaleidja karjäärinõustaja

Koolitusteemad: ATH-diagnoosiga noored huvihariduses; mitteformaalne õppimine huvihariduses

Huviringid: Sihtrühmapõhised, segaringid / Mobiilne huvikool / Huvi- ja karjäärimooduli õpe

Ringitegevuseks õppevahendid, nt muusikariistad

Huvitegevuse võimaluste tutvustamine noortele, lapsevanematele, õpetajatele jt spetsialistidele

Näited: tutvustustegevused koolides, noortekeskustes, lastekodus, noortepäeval 2014
Info levitamine maapiirkonnas aktiivsete pensionäride, kiriku kaudu

Noorte osalemisandmete kogumine ja sisestamine loodud vormi

Noorte ja spetsialistide kogemuslugude kogumine

Tulemus

118

koolitus-
tegevuses
osalenud
spetsialisti

261

noort
kaasatud

Huvi- ja karjäärimooduli õpe (4 moodulit)

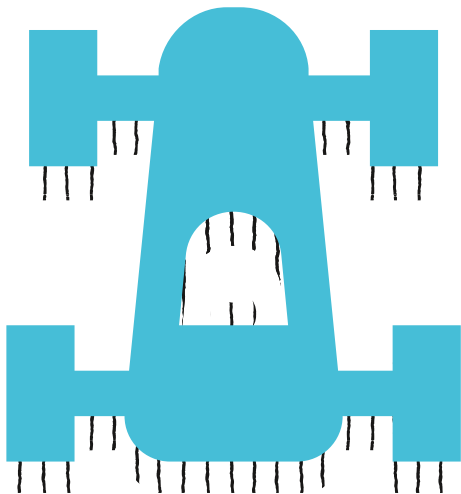
- Grupi suurus: kuni 12 noort (sega- kui ka erigrupid)
- Koos huvikoolidega on töötatud välja 4 moodulit
- Ühe mooduli kestus: tavanooortele 80 ja HEV-noortele 45 akadeemilist tundi
- Teemad ühe mooduli näitel:
  - vestlusringid, näiteks hobiga tegelemise mõju elule, karjäärile ja tulevikule
  - erinevate huvialadega (näiteks lennumodelism, aeroobika, tants, muusika) tutvumine, nende proovimine, sobivaima valik
- kohtumine eri elualade esindajatega, näiteks korvipunujaga, profijalgpalluriga
- motivatsioonikohtumised noortegrupis
- noorte nõustamine huviala valikul ja karjääri planeerimisel, sh Rajaleidja karjäärikeskuse külastamine
- erialaõpet pakkuvate õppeasutuste külastamine
- erialast tööd pakkuvate ettevõtete külastamine
- väljasõidud seiklusparki, muuseumi
- kogukonnaprojektides osalemine, näiteks lastekaitsepäeval näomaalingute tegemine

Lisa 2

**HUKK-AP mõju-uuringu
metoodika kirjeldus**

Huvitegevuse mõju hindamine eeldab esmalt selgete eesmärkide seadmist noorte osalemisele ja selle tulemusena toimuvatele muutustele.¹¹ Sealjuures võib praktikas osutuda keeruliseks sobivate hindamismeetodite leidmine ja nende seast õige(te) väljavalimine. HUKK-AP projekti partnerid soovisid teada, kuidas huvitegevuses osalemine mõjutab nii noort kui ka tema juhendajat. Samuti sooviti välja töötada selline mõju hindamise mudel, mida saab ka edaspidi kasutada. Nii loodi metoodika, mis sisaldas statistilisi, osalemisega seotud näitajaid ja kogemuslugusid.

Kvantitatiivsete meetoditega koguti andmeid kaasatud noorte arvu, tausta ja osalemise järjepidevuse kohta. Kvalitatiivsete meetodite abil selgitati kaasatud noorte algseid vajadusi ja riske, positiivseid muutusi huvitegevuses osalemise tulemusena ja juhendajate kogemusi ning arengut.

Kvantitatiivne analüüs

HUKK -AP partnerite jaoks töötati välja erilahendus ühtsetel alustel algandmete kogumiseks, et numbrilised näitajad oleksid hiljem võrreldavad nii eri piirkondade kui ka projekti seitsme alamperioodi lõikes. Osalenud noorte kohta koguti kolme liiki andmeid (joonis 16).

1. Noore projekti kaasamise taust (põhjus)

Taustaandmed selgitavad noore projekti kaasamise peamist põhjust ja annavad teavet tema võimalike vajaduste kohta. Noored liigitati sel alusel kolme kategooriasse.

- Kohandatud õppekava või üldine riiklik õppekava erisustega (näiteks põhikooli lihtsustatud õppekava).
- Üldine riiklik õppekava ilma erisusteta (s.t tavakooli tavaklassis õppija, näiteks käitumisprobleemidega noor, madala sissetulekuga perest pärit noor, sõpradeta noor jm).
- Geograafiliselt piiratud juurdepääs huviharidusele (juhtudel, kui näiteks kauguse tõttu maakonnakeskusest puudusid võimalused organiseeritud huvitegevuseks või polnud need piisavalt mitmekesised).

¹¹ Aps, J. (2016). Projekti HUKK-AP mõju hindamise raport.

2. Huvitegevuse vorm ja tugiteenused lapsevanemale

Selgitati välja, kas noor osaleb regulaarses grupi- või individuaalses huviringis või hoopis ühekordses ettevõtmises. Samuti koguti andmeid nõustatud lastevanemate kohta.

3. Noorte osalemise regulaarsus

Kohalkäimise järjepidevuse hindamiseks vaadati pikemaajalistes tegevustes osalemise regulaarsust: osalemine üle või alla poolte kordade. Sealjuures jälgiti, kas noor oli varem juba mõnes teises HUKK-AP pikemaajalises tegevuses osalenud või mitte: esmakordselt osalevad (s.t projekti jaoks uued) noored vs. korduvalt osalevad noored (s.t ka mõnes pikemaajalises tegevuses).

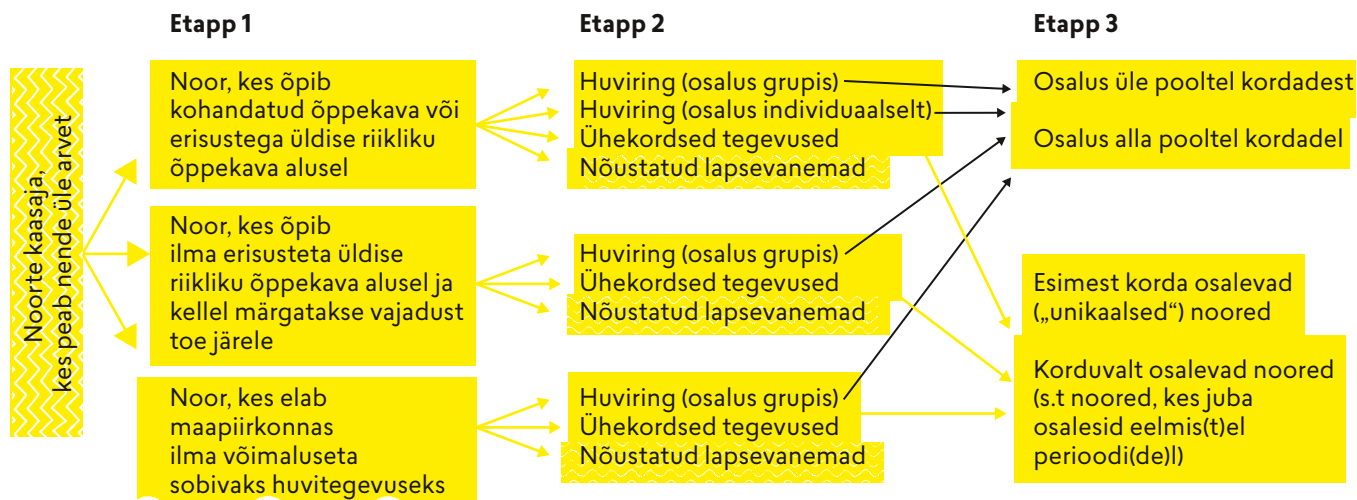
Analüüsis püüti vältida noorte mitmekordset arvele võtmist, kuid ühekordsete ettevõtmiste puhul ei olnud „unikaalsete“ noorte eristamine suurte andmemahtude tõttu võimalik.

Kvalitatiivne analüüs

HUKK-AP projekti kaasatud noortes toimunud muutuste hindamiseks kasutati kogemuslugude meetodit. Loodud struktuuri kaudu kirjeldati:

- kaasatud noore algset olukorda ja vajadusi;
- tegevusi, milles noor osales, ning huvitegevuse pakkuja väljakutseid;
- protsessi jooksul ja selle lõpuks toimunud muutusi noore olukorras ja vajadustes.

Kogemuslugusid analüüsiti kvantitatiivse kontentanalüüsi meetodil.

Joonis 16. HUKK-AP projekti kaasatud noorte kohta statistiliste andmete kogumise protsess.

Peamised terminid

Geograafiliselt piiratud juurdepääs huvitegevusele – projekti kontekstis kauguse tõttu maakonnakeskusest puuduvad organiseeritud huvitegevuse võimalused või pole need piisavalt mitmekesised noorte vajaduste ja huvidega arvestamiseks.

Haridusliku erivajadustega (HEV) noored – noored, kellele puudest, tervislikust seisundist, õpiraskustest, andekusest, käitumis- ja tundeeluhäiretest ja muust sellisest tulenevalt on vaja teha kohandusi huvitegevuse sisus ja protsessis (individuaalne lähenemine) ja/või keskkonnas (töövahendid, meetodid, ruumid, tugipersonal jne).

Huvitegevus – üldtermin huvitegevuse ja huvihariduse kohta. Süsteemne juhendatud tegelemine valitud huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppes ja tööst vabal ajal süvendatud teadmiste ja oskuste omandamiseks. Toimub enamasti mitteformaalse õppe keskkonnas ja selle eesmärk on luua võimalused noore mitmekülgselt arenguks.

Kohandatud õppekava või üldine riiklik õppekava erisustega – projekti kontekstis näiteks põhikooli lihtsustatud õppekava ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel loodud meetmed haridusliku erivajadusega õpilase arengu toetamiseks.

Lihtsustatud õppekaval õppiv noor/õpilane (LÖK) – noor, kellel on määratud intellektipuue.

Vähemate võimalustega noored – eakaaslastega võrreldes ebasoodsamas olukorras olevad noored, kes kogevad oma elus takistusi, mis raskendavad osalemist elukestvas õppes, kodanikuõiguste teostamises ja ühiskondlikus elus laiemalt. Takistused võivad olla nii geograafilised, terviseseisundist või puudest tulenevad, majandusliku olukorraga, hariduslike erivajadustega või kultuurilise taustaga seotud või sotsiaalse iseloomuga.

Üldine riiklik õppekava ilma erisusteta – antud projekti kontekstis nii-öelda tavakooli tavaklass, kus õpilastel on spetsialistide hinnangul ilmnenud käitumisprobleeme, huvi-, sõprade ja motivatsiooni puudust, mittetoetavaid peresuheteid jm.

Viited ja lisalugemist

Aps, J. (2016).

Projekti HUKK-AP mõju hindamise raport. Tallinn.

Enn, Ü. (2014).

Mõtetest tegudeni ehk kaasava huvihariduse praktikast.

Enn, Ü. (2013).

Kaasav noorsootöö – mõistetest ja tähendustest.

Ja sellest, mis tähendus on kaasaval noorsootööl.

Rmt: Kaasava noorsootöö käsiraamat. SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. Tallinn.

Erivajadustega noored. Noorteseire aastaraamat 2014/2015.

(2016). SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Euroopa Komisjoni noortevaldkonna kaasatuse ja mitmekesisuse strateegia (2014).

Geudens, T., Bergstein, R., Pernits, K. (toim.) (2013).

Noortepassi avastades: praktilised näpunäited ja meetodid

Noortepassi protsessi maksimaalseks ära kasutamiseks.

SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. Tallinn.

Huviharidusstandard. (2007). RTL 2007, 27, 474.

Jüristo, K. (toim.) (2013).

Kaasava noorsootöö käsiraamat.

SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. Tallinn.

Klaus, K. (2016)

Eriline noor kunstnik joonistab üheksaid ja mikseid.

Pärnu Postimees 28.01.2016

Murakas, R. (toim.) (2010).

Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused.

Uuringu kokkuvõte. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

Noored ja noorsootöö.

Noorteseire aastaraamat 2011 (2012).

SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga. (2016).

Lõppraport. Ernst & Young Baltic AS.

Noorte huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsioon. (2016).

Tallinn.

Noortepassi meetodid ja tööriistad.

Ojakivi, R. (2016).

Huviharidus ja huvitegevus – hetkeseis ning tulevikuplaanid.

Ettekanne inspiratsioonipäeval „Kõik on võimalik! Huviharidus päästab maailma“ (31.03.16).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010). RT I 2010, 41, 240.

Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava (2011). RT I, 20.09.2011, 8.

Video „Lugu sellest, kuidas Viktoria oma noortepassi kasutas“.

Video „Noortepass cv sisse!“.

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

JUSTITSIMINISTEERIUM

SOTSIAALMINISTEERIUM

